

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalialan koulutusohjelma / ylempi AMK

Elisabet Mäkinen

NUOREN ITSENÄISTYMISKANSIO LASTENSUOJELUN TYÖVÄLINEEKSI

Opinnäytetyö 2015

TIIVISTELMÄ

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalialan koulutusohjelma

ELISABET MÄKINEN

Opinnäytetyö	39 sivua + 20 liitesivua
Työn ohjaaja	Lehtori Ari Vesanen
Toimeksiantaja	Kouvolan kaupunki
Maaliskuu 2015	
Avainsanat	nuoruus, nuoruuden kehitystehtävät, itsenäistyminen sijaishuolto

Lastensuojeluohjaajan työssä pohditaan usein, kuinka tukea nuorta mahdollisimman hyvin hänen itsenäistymisessään. Opinnäytetyön tavoitteena oli tehdä itsenäistymiskansio nuorta varten. Kansio on tarkoitettu käyttöön erityisesti Kouvolan kaupungin käyttämille lastensuojelulaitoksille ja jälkihuoltoon. Tavoitteena oli luoda työväline, jota käyttäisivät lastensuojelulaitoksessa työskentelevä ohjaaja yhdessä nuoren kanssa. Kansiotyöskentelyn avulla tietoa nuoren itsenäistymistaitojen osaamisesta on helpompi siirtää jälkihuollon työntekijälle. Nuoren kanssa tehtävän työn jatkuvuus olisi paremmin hallittavissa.

Itsenäistymiskansion valmistamisessa oli lähtökohtana se, että kansiossa olisi ne aihealueet, jotka ovat nuoren arjessa tärkeitä. Tavoitteena oli tehdä kansiota selkeä, ja jokainen nuori voisi tehdä siitä omanlaisensa. Itsenäistymiskansion on tarkoitus kulkea nuoren mukana ja hän voi täydentää sitä elämänsä varrella. Itsenäistymiskansio on käytössä Ryhmä- ja kuntoutuskoti Myllykodossa sekä Kymen voima-avaimella.

Kansiota käyttävät työntekijät yhdessä nuorten kanssa, kun he harjoittelevat itsenäistymisen taitoja. Nuoren itsenäistymisen tukemisen ansiota on tarkoitus käyttää Kouvolan kaupungin käyttämissä lastensuojelulaitoksissa sekä jälkihuollossa työskentelevien aikuisten yhdessä nuorten kanssa.

ABSTRACT

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

University of Applied Sciences

Social Services

ELISABET MÄKINEN Youth's independency file as a tool for child-welfare

Bachelor's Thesis 39 pages + 20 pages of appendices

Supervisor Ari Vesanen, Senior lecturer

Commissioned by City of Kouvola

March 2015

Keywords adolescence, adolescent psychosocial development, independence, substitute care

As a child welfare counselor I often contemplate on how to youths as much as possible in the independence process. This bachelor's thesis is a youth's independency file as a tool to use in child welfare to support the independence process. The file is aimed especially for child welfare services and for city of Kouvola to use in after-care. The aim was to create a tool that counselor working in child welfare services could use with the youth. By working with the file, it is easier to transfer information about how the youth handles the skills required to live independently to the after-care workers, meaning that the continuity and coherence of the work with the youth could be managed easier.

The premise of the file was that it should contain themes that are held important in the youth's everyday life. The file was needed to be clear so that youth could make it their own. The independence file is meant to accompany the youth so that it can be replenished along with the youth's progress in life. The independence file is currently used by group- and rehabilitation home Myllykoto and Kymen Voima-Avain.

The file is used by workers and youth together when the youth are practicing skills that is needed for independent life. The youth's independency file is intended to use in child welfare institutions used by city of Kouvola and with after-care workers together with the youth.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	6
2	NUORUUS	7
	2.1 Nuoruuden kehitystehtävät	9
	2.2 Nuoruuden psyykkinen kehitys	12
3	LASTENSUOJELU	14
	3.1 Lastensuojelun keskeiset periaatteet	14
	3.2 Lastensuojeluasiakkuus	16
4	HUOSTAANOTTO	17
	4.1 Huostaanotot vuonna 2013	18
	4.2 Sijaishuolto	19
5	ITSENÄISTYMISEN TUKEMINEN	20
	5.1 Ohjaajan rooli	23
	5.2 Jälkihuolto	25
	5.3 Jälkihuollon työntekijä ja jälkihuoltosuunnitelma	26
6	KESKEISIMMÄT OSA-ALUEET ITSENÄISTYMISKANSIOSSA	28
	6.1 Minä ja perhe	28
	6.2 Koulunkäynti	29
	6.3 Työelämään siirtyminen	29
	6.4 Asuminen	30
	6.5 Raha-asiat	30
	6.6 Hyvinvointi	31
7	ITSENÄISTYMISKANSION KEHITTÄMINEN	31
	7.1 Lähtökohta	31
	7.2 Prosessi	32
	7.3 Itsenäistymiskansion käyttö	33

8 NUOREN ITSENÄISTYMISEN TUKEMISEN TYÖVÄLINEITÄ	34
8.1 Itsenäistyvän nuoren roolikartta	34
8.2 Umbrella-työkirja	36
8.3 Verkostokartta	37

9 POHDINTA	38
------------	----

LIITTEET

- Liite 1. Kodin ulkopuolelle sijoitettuna olleet lapset ja nuoret sekä niistä huostassa olleet ja kiireellisesti sijoitetut lapset vuosina 1991–2013*
- Liite 2. Ensimmäistä kertaa huostaan otettujen tai ensimmäistä kertaa kiireellisesti sijoitettujen lasten lukumäärät ikäryhmittäin 2013*
- Liite 3. Nuoren itsenäistymiskansio ohjeet
- Liite 4. Peruskansio sivut
- Liite 5. Ajanseuranta
- Liite 6. Kodinhoito
- Liite 7. Budjettilaskuri
- Liite 8. Työelämän sääntöjä
- Liite 9. Verkostokartta
- Liite 10. Voimavarat

1 JOHDANTO

Olen aina ollut kiinnostunut lapsista ja nuorista. Ylempää amk-tutkintoa opiskellessani työskentelin samaan aikaan ensin ohjaajana yksityisessä lastensuojelulaitoksessa ja opintojen loppuvaiheessa koulukuraattorina. Molemmissa tehtävissä opinnäytetyön aiheeni oli selkeästi esillä. Lastensuojelulaitoksessa nuorten itsenäistyminen ja omaan kotiin muutto on aina haasteellinen prosessi. Haasteena koin sen, miten prosessista saadaan mahdollisimman hyvin nuorta tukeva kokonaisuus, jotta hän pärjäisi itsenäisessä asumisessa. Koulukuraattorin työssä esiin tulevat usein asiat, jotka liittyvät nuoren käyttäytymiseen, itsetuntoon ja ajankäyttöön.

Opinnäytetyöni lähti liikkeelle työelämän tarpeista. Keskustelin jälkihuollon ohjaajan kanssa nuorten pärjäämisestä itsenäisessä asumisessa ja mitä haasteita tähän liittyy. Ohjaajan työtä tehdessä tuli usein mieleeni, kuinka nuoren itsetuntoa voisi parantaa ja sitä myöten luoda uskoa myös omaan pärjäämiseen tulevaisuudessa. Nuorten kanssa yhdessä toimiminen oli arkipäivää, ja aina ei tullut ajatelleeksi, kuinka tärkeitä taitoja yhdessä opeteltiin. Aloin tehdä nuorelle kansiota, jonka avulla voisi harjoitella itsenäistymiseen liittyviä taitoja lastensuojelulaitoksessa. Tämä kansio kulkisi nuoren mukana hänen siirtyessään jälkihuollon pariin. Kansiosta tulisi nuoren itsensä näköinen, ja hän saisi kerätä siihen lisää sellaista tietoa, jonka kokee itselleen tarpeelliseksi.

Työskentely lastensuojelulaitoksessa oli usein omalla tavallaan hektistä ja omaohjattavaa nuorta ei välttämättä nähnyt kunnolla jokaisen oman työvuoron aikana. Arki rullasi eteenpäin ja toisinaan havahtui siihen, miten monet itsestään selviltä tuntuvat asiat olivat nuorille mahdottomalta tuntuvia. Mietin usein, kuinka saadaan harjoitellut itsenäistymistaidot yksiin kansiin, jotta tieto pysyisi hallittuna. Haasteena koin myös sen, kuinka siirtää jälkihuoltoon tietoa nuoren osaamisesta. Jälkihuollon työntekijällä ei ollut mitään selkeää ja konkreettista tietoa siitä, kuinka hyvin nuori hallitsee itsenäisen elämäntaidot ja mistä lähtökohdasta hän jatkaa nuoren kanssa työskentelyä.

Kohtaamillani nuorilla lastensuojelulaitoksessa saattoi olla myös hyvin epärealistinen kuva siitä, kuinka he pärjäävät itsenäisessä elämässä. Nuorella ei ollut käsitystä siitä, kuinka eläminen onnistuu taloudellisesti tai miten hankkia asunto. Arkielämän käytännön taidot vaihtelivat suuresti nuorilla, ja usein tähän vaikutti eniten nuoren oma motivaatio.

Opinnäytetyöni pohjautui monelta osin itsenäistyvän nuoren roolikarttaan. Nuoren roolikartassa on asioita, joista muokkasin itsenäistymiseen liittyviä asioita. Opinnäytetyön kirjalliseen osuuteen liitin myös lastensuojelun työmenetelmiä, verkostokartan sekä Umbrella- työkirjaosuuden, joista tuli pohjaa myös kansion kehittämiseksi. Halusin luoda oman selkeän kokonaisuuden ja yhdistää erilaisia itsenäistymiseen liittyviä asioita niin, että kansiota on mahdollista nuoren viedä mukaan elämänvaiheesta toiseen.

2 NUORUUS

Nuoruusiän voidaan katsoa sijoittuvan 5 – 30 ikävuoden välille, hieman maltillisempi määritelmä on 15 – 25 vuoden välillä. Nuoruutta edeltää lapsuus ja seuraa aikuisuus. (Hellström 2010, 198.) Nuoruusvaiheen tarkka määrittäminen on vaikeaa, sitä pidetään siirtymävaiheena. Nuoruusiän alkua määrittää selkeästi biologinen kehitys, jonka katsotaan alkavan puberteetista. Biologisten ja yhteiskunnallisten muutosten myötä nuorten aikuistumiseen liitetyt tunnusmerkit ovat varhentuneet, esimerkiksi tupakointi ja alkoholin nauttiminen aloitetaan varhaisemmassa vaiheessa. (Ruoppila 2000, 162.)

Nuoren kehityspsykologinen tärkeä elämänvaihe on itsenäistyminen, ja tällöin nuori tarvitsee tuttua ja turvallista aikuista. Nuoren täytyy voida kokea, että hänen hyvinvoinnistaan ollaan kiinnostuneita (Laaksonen 2004, 11.)

Nuoruusiän kehitystä ohjaavat biologiset, sosiaaliset, psykologiset ja yhteiskunnalliset tekijät. Nämä ovat monin tavoin yhteydessä toisiinsa. Monien kehitystehtävien haasteet kuuluvat nuoruuteen. Tällaisia ovat koulutuksen loppuunsaattaminen, ammattitaidon kehittäminen, työuran aloitus oman elatuksen hankkimiseksi, itsenäinen asuminen sekä seurustelu- ja parisuhteet. Yhteiskunta asettaa myös omat haasteensa, kuten ääni-oikeus sekä oikeus päättää erilaisista itseään koskevista asioista (Ruoppila 2000, 162.)

Nuoruusikä päättyy, kun nuori on saavuttanut fysiologisen ja fyysisen kypsyyden, lainsäädännölliset ikäraajat sekä kun kulttuuriset toiminnan rajoitukset poistuvat ja nuoresta tulee taloudellisesti riippumaton (Ruoppila 2000, 163).

Aalbergin ja Siimeksen (2007) mukaan nuoruusikä sijoittuu ikävuosien 12 – 22 väliin. Nuoruus on lapsuuden ja aikuisuuden väliin jäävä kehitysvaihe. Murrosikä muodostaa nuoruusiän alkuvaiheen ja alkaa tytöillä aiemmin kuin pojilla. Nuoruudesta voidaan puhua yksilöitymisvaiheena. Nuoren on irrottauduttava lapsuudesta, jotta hän voi löytää oman identiteettinsä (Aalberg & Siimes 2007, 15.)

Dunderfeltin mukaan nuoruus sijoittuu ikävuosien 12 – 20 väliin. Hän jakaa sen kolmeen vaiheeseen: nuoruusiän varhaisvaihe, keskivaihe ja loppuvaihe. Jokaisessa vaiheessa nuorella on uusia haasteita ja tehtäviä. Nuoruudessa pitää ikään kuin oppia elämään uudelleen. Nuoren on opittava ohjaamaan elämäänsä enemmän yksilöllisyyden kautta suhteessa muihin ihmisiin ja ympäristöön (Dunderfelt 2011, 84 - 85.) Nuoren siihen asti itsestään selvä suhde maailmaan, omaan itseen ja omaan ruumiiseen muuttuu vieraaksi. Nuori yrittää löytää uudelleen itsensä ja paikkansa maailmassa. Tämä näyttäytyy usein voimakkaasti kaiken uuden ja yllättävän etsimisellä ja rajojen tutkimisella (Wais 2000, 94.)

Nuoruudessa tunteet puhkeavat esiin ja tunteet voivatkin heilahdella helposti. Fysiologisesti lapsi saavuttaa sukukypsyyden murrosiässä (Turunen 2005, 14.) Nuori alkaa kasvaa kohti seksuaalisuutta ja omaa seksuaalisuuttaan (Dunderfelt 2011, 88). Nuoren kehossa tapahtuu elintoimintojen muutoksia ja ulkomuoto muuttuu (Turunen 2005, 14). Seksuaalinen ja genitaalinen kehitys on voimakasta, samaan aikaan nuori oppii käyttämään ja ymmärtämään loogisia sekä täysin abstrakteja ajatuskuvioita. Tässä vaiheessa nuorelle syntyy myös ihanteita, koska nuoren tietoisuus laajenee ja kehittyy. (Dunderfelt 2011, 87.)

Nuoren aivoissa tapahtuu muutoksia ja tästä seuraa ilmiöitä. Aivot vaikuttavat nuoren mieleen ja tunteisiin. Nuoruuden aivojen aiheuttamat muutokset vaikuttavat elämäämme myös aikuisina. Varhaisina nuoruusvuosina tapahtuvat aivojen muutokset luovat pohjaa neljälle mielen ominaisuudelle, jotka ovat tyypillisiä nuorille. Niitä on elämyshakuisuus, sosiaalisuus, tunteikkaus ja luovuus. Aivojen sisäiset yhteydet muuttuvat ja nuoruudesta tulee erilaista aikaa kuin lapsuudesta. Näiden muutosten seurauksena nuoret nauttivat uusien asioiden kokeilemisesta, voimakkaista tunnekokemuksista sekä vallitsevien toimintatapojen vastustamisesta. (Siegel 2014, 18.)

2.1 Nuoruuden kehitystehtävät

Jotta nuori pystyy ratkaisemaan nuoruusiän kehitystehtäviään, se edellyttää nuoren identiteetin muuttumista aikuisen identiteetiksi. Identiteettikriisi, joka alkaa nuoruudessa on yhteydessä vanhemmista irrottautumiseen ja itsenäistymiseen. (Ruoppila 2000, 163.) Nuoruusiän kehitystä ohjaavat monet biologiset, psykologiset, sosiaaliset ja yhteiskunnalliset tekijät. Nuoruusiän aikana yksilö kehittyy fyysisesti aikuiseksi, oppii keskeiset yhteisössä tarvittavat taidot ja valmiudet, itsenäistyy omasta lapsuuden perheestään, etsii ja valitsee myöhemmät aikuisuuden roolit, sekä muodostaa käsityksen omasta itsestään tämän pohjalta. (Nurmi 2000, 256.)

Murrosikä on suurin murroskausi, jonka yksilö käy läpi elämässään. Nuoruusiässä yksilön psyykkinen ja fyysinen minäkuva kehittyy ja lyhyen ajan sisällä sosiaaliset suhteet muuttuvat. Lapsi kasvaa ja kehittyy fyysisen, psyykkisen, henkisen ja sosiaalisen kehityksen myötä aikuiseksi. Murrosikä on tunne-elämän näkökulmasta myllerrystä. Tunteet tulevat nuorelle aikaisempaa voimakkaampina, ja ne vaihtuvat nopeassa tahdissa. Nuori etsii vastausta elämän peruskysymykseen, mikä hän on suhteessa muihin ihmisiin. Tämän etsinnän tulisi vähitellen johtaa itsenäisen identiteetin muodostumiseen. (Hellström 2010, 198; Hietala ym. 2010, 40.)

Havighurstin mukaan nuoruuden kehitystehtäviä ovat uusien suhteiden luominen kumpaankin sukupuolen ikätovereihin, sukupuoliroolin omaksuminen, oman fyysisen olemuksensa hyväksyminen, emotionaalisen itsenäisyyden saavuttaminen vanhemmista ja muista aikuisista, avioliittoon ja perhe-elämään valmistautuminen, työelämään valmistautuminen, ideologian tai maailmankatsomuksen kehittäminen ja sosiaalisesti vastuullisen käyttäytymisen omaksuminen. (Nurmi 2000, 259.)

Vanhemmat pyrkivät pitämään kiinni siihenastisesta käsityksestä lapsestaan, kun taas nuorelle murrosikä merkitsee identiteetin ja oman yksilöllisyyden löytämistä. Tämä väärinkäsitys on syynä lapsen ja vanhempien välisen suhteen muutokseen. Oman tiensä ja oman yksilöllisyytensä löytämistä voidaan verrata kävelemään oppivan lapsen taidon kehittymiseen. Murrosikäinen tarvitsee samanlaista hienotunteisuutta, huomiota, suojelemista ja rohkaisua kuin pieni lapsi. (Wais 2000, 93 - 94.)

Nuoruuden kehitys on tapahtumakulku, jossa nuori ohjaa elämäänsä ja saadun palautteen avulla muodostaa minäkuvaa itsestään. Suurimmalla osalla nuorista kehitys kulkee myönteiseen suuntaan. Nuori asettaa tavoitteet tulevaan aikuisuuteen ja löytää keinoja edetä niihin, näin nuori saa itselleen onnistumisen tunteita. Nämä asiat vahvistavat nuoren itsetuntoa ja kyvykkyyttä. Epäonnistuttuaan tällainen nuori kykenee asettamaan itselleen uuden tavoitteen ja luomaan keinot siihen päästäkseen. Hän pystyy suhtautumaan epäonnistumisiin eikä anna niiden tehdä negatiivista vaikutusta minäkuvaan. Omien onnistuneiden tavoitteiden saavuttamisen lisäksi nuoren hyvinvointi vaikuttaa siihen, miten hän kykenee käsittelemään negatiiviset palautteet. Menestys oman elämän ohjaamiselle luo pohjaa hyvälle itsetunnolle, hyvinvoinnille ja myönteiselle kehitykselle. (Lyytinen 2006, 268 - 270.)

Kokemusten lisäksi on tärkeää se, millaista palautetta yksilö on saanut niiltä ihmisiltä, jotka ovat hänelle tärkeitä. Lapsuudessa ja nuoruudessa pystyvyyden tunteen kehitymisessä eletään erittäin herkkiä aikoja. Nuoren ja aikuisen välillä on valtaero, ja tämä aiheuttaa helposti sen, että nuoren on vaikea suhtautua palautteen kriittiseen tarkasteluun. Nuorella ovat vasta kehittymässä ajattelun valmiudet, ja nuoren on vaikeaa arvioida läheistensä toimintaa perustellusti, hänen persoonansa on vasta kehittymässä. (Martikainen 2009, 18 - 19.) Lastensuojelulaitokseen tullut nuori on voinut saada hyvinkin paljon elämänsä aikana jo negatiivista palautetta, ja tämän kierteen katkaiseminen on ensi arvoisen tärkeää, jotta nuori voisi vahvistaa omaa minäkuvaansa, itsetuntoaan ja näin kehittää itseään positiiviseen suuntaan.

Vanhempien hyväksyntä on nuorelle ensiarvoisen tärkeää. Välillä nuori voi sekoilla ja tehdä hölmöyksiä, mutta vanhemmat eivät hylkää häntä. (Haarakangas 2011, 49.) Lastensuojelulaitokseen tulevalla nuorella voi ajatuksena olla, että vanhemmat ovat hänet hyljänneet. Tämän vuoksi olisi aina ensi arvoisen tärkeää käydä läpi tarkasti, mitkä asiat ovat johtaneet sijoitukseen ja lapsen suhdetta omiin vanhempiin olisi vahvistettava mahdollisuuksien mukaan. Yhteistyö ja yhteisen linjan pitäminen vanhempien ja laitoksen työntekijöiden kesken onkin tärkeää, joka tukee nuorta hänen kasvamisessa ja kehitymisessä.

Nuoruudessa onkin tärkeää vahvistaa nuoren osaamista. Konkreettiset itsenäistymistaidot näyttelevät tässä suurta roolia. Nuori voi saada onnistumisen kokemuksia huo-

lehtiessaan esimerkiksi pyykeistään tai valmistamalla ruuan. Hänen vapaa-ajan harrastuksensa voi tuoda hänelle mielihyvää ja onnistumisen kokemuksia. Omasta hyvinvoinnistaan huolehtiminen ja voimavarojen tiedostaminen auttavat nuorta eteenpäin elämässä. Nämä kaikki luovat pohjaa nuoren omalla identiteetille ja itsetunnolle. Asioiden läpi käyminen yhdessä aikuisen kanssa luo nuorelle mahdollisuuden luonnolliseen aikuiskontaktiin. Hänelle tulee tunne, että hänen asioistaan välitetään ja hän on tärkeä ihminen.

Varhaisnuoruudessa 12 – 14-vuotiaana tapahtuu isoja mielen muutoksia lyhyessä ajassa. Nuori elää ristiriidassa ja on hämmentynyt. Hänellä vaihtelevat itsenäistymisen tarpeet ja riippuvuuden tunne vuoronperään. Nuoren suhde vanhempiin vaihtelee itsenäisyyden korostamisesta lapsenomaisuuteen. Itsenäistyäkseen nuori tarvitsee ristiriitoja, joita hän luo vanhempien kanssa arjessa. Nuori kokee vanhempansa itsenäistymisen esteeksi ja arvostelelee sekä kyseenalaistaa sääntöjä ja määräyksiä. Samalla nuori tulkitsee ympäristöään, esimerkiksi vanhempiensa reaktioita, helposti väärin. Nuori tuntee, ettei vanhemmat voi ymmärtää häntä hänen ainutlaatuisessa kehityksessään. Nuori tarvitsee kasvunsa tueksi toisia nuoria ja perheen ulkopuolisia aikuisia. (Aalberg 2007, 67 - 69.) Tämän hetkessä työssäni näen tärkeänä osana erilaiset aikuiset, joilta nuori saa palautetta ja tulee huomioiduksi monelta taholta. Opettajat ja koulun muut aikuisiksi voivat parhaimmillaan tukea nuorta hänen kehityksessään. He ovat aikuisia, joille nuori voi tuoda itsestään esiin aivan eri piirteitä miten hänet kotona nähdään.

Varsinaisessa nuoruudessa 15 - 17-vuotiaana nuori on alkanut sopeutua muuttuneeseen kehonkuvaansa. Seksuaalisuuden kehitys on keskeistä tässä ikävaiheessa. Nuori on saanut osittain hallintaan varhaisnuoruuden yllykepaineen. Yllykepaineen helpottessa hämmentyneestä nuoresta tulee aktiivinen ja energinen nuori. Hänestä tulee kiinnostuneempi omista kyvyistään ja taidoistaan sekä ympäristöstään ja kuinka voi siihen vaikuttaa. (Aalberg & Siimes 2007, 69 - 70.)

Jälkinuoruus sijoittuu 18 – 22 ikävuoteen. Nuori alkaa hahmottamaan kokonaisuuksia aikaisempien kokemusten pohjalta naisena tai miehenä olemisesta. Nuori kykenee yhä tasa-arvoisemmin lähestymään vanhempiaan ja tarkastelee heitä neutraalisti pyrkien ymmärtämään heidän reaktioitaan ja elämäntapaansa. (Aalberg & Siimes 2007, 70 - 71.) Nuorten 20 – vuotiaiden ryhmästä voidaan jaotella neljä erilaista elämäntyylin

ääriluokkaa: yhteiskuntaan jäsentyminen, yhteiskunnasta vieraantuminen, kotiin vetäytyminen ja kotoa irrottautuminen. Sosiaalisten taitojen heikkous ennakoi nuoruudessa yhteiskunnasta vieraantumista, hyvät sosiaaliset taidot taas auttavat yhteiskuntaan jäsentymisessä. Nuoruus nähdään tulevaisuuteen suuntautumisena. Yksi osa identiteetin kehittymistä on aikaperspektiivin muodostaminen. Aikaperspektiivi laajenee nuoruudessa ja nykyisyys suhteutetaan sekä menneeseen että tulevaan. Nuoren aikaperspektiivi laajenee sitä enemmän, mitä enemmän nuori kokee voivansa vaikuttaa elämänsä kulkuun. Tämä helpottaa nuoren tulevaisuuden suunnitelmien tekemistä yhä etäämmälle. (Ruoppila 2000, 165.)

Nuori ajattelee helposti 18 vuoden iän tuovan kaikki edellytykset itsenäistymiseen ja jos taitoja ei ole harjoiteltu, tulee itsenäisen asumisen haasteet huomattavasti suurempina esiin. On nuoria, jotka 18 vuotta täytettyään myös muuttavat takaisin biologisten vanhempien luokse, heillä itsenäistyminen jatkuu kotoa käsin. Tämä tuo haasteita lastensuojelulaitosten työntekijöille, koska nuori ei koe itsenäistymistaitojen harjoittelua tarpeelliseksi.

2.2 Nuoruuden psyykkinen kehitys

Abstraktin ajattelun kehittyminen nuorelle on yksi tärkeimmistä psyykkisistä toiminnoista. Nuori oppii itsenäiseen ajatteluun ja hän hahmottaa itsensä ja ympäristön välistä vuorovaikutusta. Hän oppii näkemään syy ja seuraussuhteita erilaisissa kokonaisuuksissa sekä etsimään ratkaisuja havaitsemiinsa ristiriitoihin. Nuori haluaa saada niitä taitoja, joita hän tarvitsee voidakseen astua aikuisen maailmaan riittävän hyvin varustautuneena. Nuorella on halua olla samanarvoinen aikuisten kanssa eikä enää olla avuton ja osaamaton lapsi. (Aalberg & Siimes 2007, 74 - 75.)

Nuoruudessa tapahtuu suuria muutoksia suojautumiskeinoissa ja psyykkisissä rakenteissa. Nuoruutta sanotaankin mahdollisuuksien ajaksi tai persoonallisuuden rakentumisen toiseksi mahdollisuudeksi. Nuoruudessa voidaan korjata monet lapsuuden ajan häiriöt. Nuori on aiempaa kehittyneempi ja siten henkisesti valmiimpi kohtaamaan ongelmansa. Nuoruusiässä persoonallisuus voi muuttua ratkaisevalla tavalla ja myös lopullisesti. Esimerkiksi vetäytyvästä lapsesta voi kehittyä sosiaalinen nuori tai päinvaltoin. (Aalberg & Siimes 2007, 67, 76.)

Nuoren psyykkisessä kehityksessä vuorottelevat eteneminen ja taantuminen. Murrosiän fyysinen kehitys alkaa aikaisemmin kuin psyykkinen. Kehon fyysiset muutokset ja heräävä seksuaalisuus aiheuttavat levottomuutta. Psyykkiset keinot eivät vielä riitä tilanteen hallintaan ja tämä johtaa taantumaa. (Aalberg & Siimes 2007, 75 – 79.)

Taantuma ilmenee lähinnä psykososiaalisen kehityksen alueella. Kognitiiviset taidot kehittyvät taantumasta huolimatta. Taantuminen on monen saavutetun tai taidon heikkenemistä. Se ilmenee esimerkiksi takertuvuutena ja epävarmuutena, jota peitellään muun muassa huonolla käytöksellä ja kiroamisella. Taantuminen kuuluu nuoren normaaliin kehitykseen. Se on välttämätön vaihe ja voimakkaimmillaan murrosiän puolivälissä. Taantuminen näkyy selvästi suhteessa vanhempiin. Pojilla taantuma on voimakkaampi kuin tytöillä, koska taantumataapahtumat tapahtuvat tytöillä aikaisemmin, jolloin se tapahtuu erilaisessa kehitysvaiheessa. Tällöin kasvun ja taantumavälinen ristiriita ei ole niin suuri. Terveellä nuorella taantuminen on ohimenevä vaihe. Palautumattomana se viittaa psyykkiseen häiriöön, ja toisaalta taantumavälinen puuttuminen viittaa myös kehityshäiriöön. (Aalberg & Siimes 2007, 75 - 79.)

Kypsymättömyys on nuoruuteen liittyvä ominaisuus. Siihen kuuluu hetkessä elämistä ja lyhytjänteisyys. Toisaalta kypsytymättömyys on rikkautta: nuorelle kaikki on vielä mahdollista ja aikuisten ajatusmaailman rajoitteet eivät sido nuorta. Kypsytymättömänä nuori tekee myös erehdyksiä, eikä kypsytymistä ei voi kiirehtiä vahingoittamatta nuorta. (Aalberg & Siimes 2007, 82 - 83.) Nuori haluaa elää omista tunnoistaan käsin ja noudattaa omia sisäisiä yllykkeitä. Jos jokin idea välähtää mielessä, syntyy yleensä välitön paine toteuttaa se. (Turunen 2005, 124.) Lastensuojelulaitoksessa olevan nuoren kanssa on toisinaan taitelua se, mikä ns. sallitaan hölmöilyksi ja mitä ei. Kaikesta sääntöjen rikkomisista tulee seuraamukset. Vaikeutena on kuitenkin se, että nuorella ei ole samanlaisia mahdollisuuksia kokeilla enää ja epäonnistua tai mokailla. Pahimassa tapauksessa mokailusta voi tulla sijoituspaikan muutos. Näissä tilanteissa onkin tärkeää arvioida, mikä on lapsen etu.

Nuoruutta voidaan kuvata tapahtumakulkuna, jossa nuori ohjaa omaa elämäänsä, saa palautetta ja muodostaa käsitystä itsestään. Kokemukset johdattavat nuorta aikuisen roolien omaksumiseen sekä myönteiseen minäkäsitykseen. Toistuvat epäonnistumiset koulussa, opiskelussa tai ihmissuhteissa johtavat vähitellen kielteiseen käsitykseen

omista edellytyksistä ja kyvyistä sekä mahdollisuuksista. Tästä voi seurata uusien yri-
tysten välttäminen ja vetäytyminen, josta seurauksena on usein masentuneisuus.
(Ruoppila 2000, 164.)

Oman haasteensa nuorelle asettaa yhteiskunnan tilanne. Esimerkiksi suurtyöttömyy-
den vallitessa nuoren voi olla vaikea täyttää työhön sijoittumisen kehitystehtävää ja
ristiriita voi aiheuttaa stressireaktion. Tämä voi vaikeuttaa muiden kehitystehtävien
haasteiden ratkaisemista. (Ruoppila 2000, 164 - 165.)

Ennen nuoruutta lapsen narsistinen tasapaino on rakentunut pitkälti vanhempien va-
raan. Heiltä on saatu palautetta ja toiveita kuinka käyttäytyä. Nuoruuden myllerryk-
sessä nuoren itsetuntemus on hataralla pohjalla. Nuoren suhteet ikätovereihin ja van-
hempiin seksualisoituvat ja kokemusmaailma muuttuu täysin. Nuori ei voi enää käyt-
tää vanhempien tai lapsuuden ikätovereiden antamaa itsetunnon tukea ja ylläpitoa.
Hän tarvitsee jatkuvaa palautetta itsestään ja sitä saadakseen peilaa itseään toisten
kautta. Nuori tavallaan siirtää itsetuntonsa lähteen ulkopuolisiin ihmisiin ja aatteisiin.
Oma arvo peilautuu ihmisistä, joiden kaltainen nuori haluaa olla tai aatteista, joita hän
kannattaa. (Aalberg & Siimes 2007, 85 - 86.)

3 LASTENSUOJELU

Uusi lastensuojelulaki astui voimaan 1.1.2008. Lastensuojelulain kolmannen pykälän
mukaan lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua ovat lastensuojelutarpeen selvitys, avo-
huollon tukitoimet, lapsen kiireellinen sijoitus ja huostaanotto sekä niihin liittyvä si-
jaishuolto ja jälkihuolto (Lastensuojelu 2012.) Lastensuojeluun ja siihen liittyvään
lainsäädäntöön on kiinnitetty paljon huomiota viime vuosina. Uusitun lain on tarkoi-
tuksen tehostaa oikeusturvaa kaikille osapuolilla ja tehdä näkyvämmäksi lastensuoje-
lun oikeudellista perustaa sekä kiinnittää huomiota lastensuojelussa tehtävien asiakir-
jojen tasoon. (Taskinen 2010,10.)

3.1 Lastensuojelun keskeiset periaatteet

Lastensuojelusta säädetään vuoden 2008 alusta voimaan tulleella lastensuojelulailla.
(Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.).Laki korostaa kunnassa asuvien lasten ja nuorten

kehittävää tehtävää, vanhemmuuden tukea ja ehkäisevän toiminnan tehokasta toteuttamista sekä avohuollon monipuolisten kuntouttavien tukitoimien merkitystä. Lastensuojelulaki velvoittaa laajasti kuntaa ja kunnan eri aloja. (Kuntaliitto)

Lastensuojelun on edistettävä lapsen suotuisaa kehitystä ja hyvinvointia. Lastensuojelun on tuettava vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa. Lastensuojelun on pyrittävä ehkäisemään lapsen ja perheen ongelmia sekä puuttumaan riittävän varhain havaittuihin ongelmiin. Lastensuojelun tarvetta arvioitaessa ja lastensuojelua toteutettaessa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.)

Lapsen etua arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota siihen, miten eri toimenpidevaihtoehdot ja ratkaisut turvaavat lapselle:

- 1) tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin sekä läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet;
- 2) mahdollisuuden saada ymmärtämystä ja hellyyttä sekä iän ja kehitystason mukaisen valvonnan ja huolenpidon;
- 3) taipumuksia ja toivomuksia vastaavan koulutuksen;
- 4) turvallisen kasvuympäristön ja ruumiillisen sekä henkisen koskemattomuuden;
- 5) itsenäistymisen ja kasvamisen vastuullisuuteen;
- 6) mahdollisuuden osallistumiseen ja vaikuttamiseen omissa asioissaan; sekä
- 7) kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioimisen.

Kun sijaishuolto on lapsen edun kannalta tarpeen, se on järjestettävä viivytyksettä. Sijaishuoltoa toteutettaessa on otettava lapsen edun mukaisella tavalla huomioon tavoite perheen jälleen yhdistämisestä (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.)

Monet lain kohdatkin korostavat sitä, että kaikilla lapsilla tulee olla yhtäläiset oikeudet harjoittaa itsenäistymistä. Monet lain kohdat vahvistavat sitä, että lapsella tulisi olla

yhtäläiset oikeudet hyvinvointiin ja koulutukseen ja sitä myöten työelämään, unohtamatta tärkeitä lähiverkostoja.

3.2 Lastensuojeluasiakkuus

Lastensuojeluasiakkuus alkaa, mikäli asian vireille tulon vuoksi ryhdytään kiireellisiin lastensuojelutoimiin. Sosiaalityöntekijän palvelutarpeen arvioinnin pohjalta todetaan, että lapsi tarvitsee lastensuojelulain mukaisia palveluja ja tukitoimia. Näiden tukitoimien tarve johtuu siitä, että lapsen kasvuolosuhteet vaarantavat tai eivät turvaa lapsen terveyttä tai kehitystä taikka lapsi omalla käyttäytymisellään vaarantaa terveyttä tai kehitystään. Lastensuojelun asiakkuus alkaa myös, kun perheelle muutoin annetaan lastensuojelulaissa tarkoitettuja palveluita tai muuta tukea ennen palvelutarpeen arvioinnin valmistumista. (Lastensuojelulaki 30.12.2014/1302 27 §.)

Lastensuojeluasiakkuus voi määriteltynä alkaa siitä, kun lapsen suotuista lapsuus järkkyy. Tavallisemmin lastensuojeluasiakkuutta on tarkasteltu lastensuojelun tarpeen taustalla olevien tekijöiden perusteella. Vanhempien päihteidenkäyttö tai kodin kasvatusvaikeudet voivat olla syitä. Asiakkuus voidaan nähdä lapsen kannalta käsin turvallisuuden tarpeen ja lapsen autonomia pyrkimyksen kautta. (Aronen 2004, 25.)

Lastensuojeluun tulee hyvin erilaisia nuoria, eri lähtökohdista. Useat heistä ovat kokeneet kärjistyneitä perhetilanteita, mutta ovat myös saaneet myönteistä ja voimavaroja lisääviä kokemuksia. Osalla lastensuojelunuorista on hyvin suuria haasteita minuitensa ja identiteettinsä kanssa. Toiset heistä arvostavat itseään ja ovat ylpeitä omin avuin pärjäämisestään. Heidän voi olla vaikea vastaanottaa tukea. Toiset kantavat alemmuuden tunnetta ja häpeän leimaa omien epäonnistumisien ja perheensä takia. (Pölkki 2008, 167.)

Terveyden – ja hyvinvoinnin laitoksen tilastoraportin mukaan lastensuojelu-ilmoitukset kohdistuivat useimmiten 13-vuotta täyttäneisiin lapsiin. 16–17-vuotiaiden ikäryhmässä lastensuojeluilmoituksia tehtiin 10,2 % väestön vastaavanikäisistä lapsista Alueellisesti tarkasteltuina eri ikäryhmien prosenttiosuudet vaihtelivat hieman. (Lastensuojelu 2012.) Kouvolassa vuonna 2013 oli perhehoidossa 92 lasta, ammatillisessa perhekodissa 311, laitoshoidossa 298 lasta ja muussa hoidossa 19. Nämä sijoitettujen lasten lukemat kertovat minusta sen kuinka laitoshoitopainotteista huostaanotettujen lasten sijoitukset on vielä tänä päivänäkin.

Mielestäni on tärkeä tiedostaa tosiasiat, joiden pohjalta kehittämishankkeessani edetään. Itsenäistymisviihkonen on tarkoitettu tehdä niille nuorille, jotka eivät asu kotona, vaan ovat syystä tai toisesta lastensuojelun asiakkaita ja sijoitettuja nuoria. Pääasiassa he asuvat kunnallisissa tai yksityisissä lastensuojelulaitoksissa. Tämän vuoksi lastensuojelulaki asettaa jo omat velvollisuutensa.

4 HUOSTAANOTTO

Yhteiskunnan raskain mahdollinen toimenpide yksittäisen lapsen elämään on huostaanotto. Lapsi otetaan pois perheestään suojellakseen lasta. Yhteiskunnalla lienee vastuu päästää irti vasta, kun nuoren omat voimavarat riittävät ja lähiverkosto kannattelee. (Laaksonen 2014, 10.) Vanhemmalle huostaanotto on aina kipeä asia vaikka hän ei lapsestaan huolehtimaan pystyisikään. Lapsen vanhempi voi kokea jäävänsä yksin ja kokea itsensä syrjäytetyksi. (Aronen 1994, 30.) Huostaanotto on aina haasteellinen tilanne kaikille osapuolille. Sijoitus kodin ulkopuolelle on kriisi sekä lapselle että aikuiselle. Kodin ulkopuolelle on voitu sijoittaa jo lapsena tai sijoitus on voinut kestää vain pari vuotta. Huostaanotto saa ihmisissä aikaan erilaisia odotuksia ja nämä voivat poiketa paljon toisistaan. Vanhemmasta saattaa tuntua, ettei tilanne ole muuttunut lainkaan sijoituksen aikana. Vanhempi voi olla hyvin pettynyt ja voi kokea katkeruutta. Vanhempi voi tuntea olonsa voimattomaksi. (Kivinen 2008.)

Nuori, joka on otettu huostaan, voi elää hyviin erilaista nuoruutta verrattuna nuoreen, joka asuu kotona. Hänen tilanteensa poikkeaa jo sillä tavalla, että biologiset vanhemmat eivät ole hänen kasvun ja kehityksen tukena päivittäin samalla tavalla kuin kotona asuvien nuorten vanhemmat. Huostaanoton ajankohta luo omat haasteensa nuoruuteen ja sen kehitystehtävien läpi käymiseen.

Lastensuojelulaissa sanotaan, että jos kasvuolot tai lapsi itse vaarantavat vakavasti lapsen terveyttä tai kehitystä, eivätkä avohuollon tukitoimet ole sopivia, mahdollisia tai riittäviä, lapsi on otettava huostaan. Huostaanotto voidaan kuitenkin toteuttaa vain, jos sijaishuollon arvioidaan olevan lapsen edun mukaista. (Sosiaali – ja terveystieteiden ministeriö.)

Hiitolan (2009, 4) selvityksessä Tampereella, Hämeenlinnassa, Porissa ja Tampereella vuonna 2007 lakkautetuista huostassapidoista havaittiin lastensuojelun asiakkuuden alkaneen monin eri tavoin. Useimmiten hakijana oli äiti, kun kysymys oli omasta aloitteesta (38 %). Perheen ulkopuolinen yhteydenottajan oli joka toisessa tapauksessa. Lastensuojeluasiakkuus lähti liikkeelle useimmiten virallisesta ilmoituksesta 72 %. Lapsen asioissa läheiset olivat mukana vain joka kymmenen lapsen lastensuojeluasiassa, vaikka läheisverkko oli usein kartoitettu lapsen tultua asiakkaaksi. Sisarusuhteet olivat merkittävä läheisverkko lapsen arjessa. (Hiitola 2009, 4).

Tämän Hiitolan selvityksen tuloksen oli myös se, että vanhempien riittämätön vanhemmuus, jaksamattomuus ja perheriidat olivat usein liittyneet lasten huostaanottoihin. Tytöt olivat saavuttaneet jälkihuollon tavoitteet hieman poikia useammin. Sijoitusten määrä ja lapsen asioiden hoitaneiden sosiaalityöntekijöiden määrä ei ollut yhteydessä jälkihuollon tavoitteiden saavuttamiseen. Tarkastellessa sosiaalityöntekijöiden arvioita lapsen aiemmasta tilanteesta työntekijöiden huolestuneisuudesta, kotoutuksen oikea aikaisuudesta ja huostaanoton ja sijaishuollon kokonaisuunnistumisesta, saatiin tulokseksi, että perhevaltaisten sijoitushistorian omaavien lasten sijaishuolto oli arvioitu paremmin onnistuneeksi kuin laitostaltaisen sijoitushistorian käyneen. (Hiitola 2009, 4.)

4.1 Huostaanotot vuonna 2013

Huostaanotot eivät ole vähentyneet vuonna 2013, vaan kiireellisesti on sijoitettu Suomessa 4202 lasta, määrä kasvoi 6,6 % vuodesta 2012. Kiireelliset sijoitukset ovat lisääntyneet vuodesta 2005 lähtien. Huostassa olleiden lasten määrä on pysynyt edellisen vuoden tasolla (liite 1). Kaiken kaikkiaan kodin ulkopuolelle oli vuonna 2013 sijoitettu 18022 lasta ja nuorta (liite 2). Lukumäärä on kasvanut vajaan prosentin. (Terveiden – ja hyvinvoinninlaitos.)

Vuoden 2013 lopussa yli puolet huostassa olleista lapsista oli sijoitettuna sijaisperheisiin. Sijaisperheisiin sijoitetuista lapsista 12 prosenttia (579) oli sijoitettu sukulais- tai läheisperheisiin. Lastensuojelun avohuollon asiakkaina oli 88 795 lasta ja nuorta. Uusia asiakkaita näistä oli 43,3 prosenttia (38477). Lastensuojelun avohuollon asiakasmäärä kasvoi kaksi prosenttia edelliseen vuoteen 2012 verrattaessa. (Terveiden – ja hyvinvoinninlaitos.)

Tärkeää on kiinnittää huomiota siihen, että sijoituspaikka on mahdollisimman pysyvä. Lapsen kehitys vaurioituu jatkuvista muutoksista. Lapsen etu pitäisi olla päällimmäisenä ajatuksen, kun huostaanottoa suunnitellaan ja tehdään (Puonti, Saarnio & Hujala 2004, 136 - 137.)

4.2 Sijaishuolto

Laissa lapsen sijaishuollolla tarkoitetaan huostaan otetun, kiireellisesti sijoitetun tai lain 83.§:ssä tarkoitetun väliaikaismääräyksen nojalla sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417).

Lastensuojelussa sijaishuollon aikana tulee huolehtia lapsen osallisuudesta ja mahdollisuudesta vaikuttaa oman asiansa käsittelyyn. Lapsella on oikeus saada tieto häntä koskevista asioista ja ratkaisuista sekä siitä, mikä hänen asemansa on päätöksenteossa. (Saastamoinen 2010, 155.)

Sijaishuoltomuodot voidaan jakaa kolmeen eri ryhmään, kukin on tarkoitettu tietynlaista hoitoa ja kasvatusta tarvitseville lapsille. Sijaiskoti olisi tarkoitettu lapsille ja nuorille, joiden hoito ja kasvatusta ei vaadi lasta hoitavalta henkilöltä esimerkiksi erityisiä ammatillisia valmiuksia. Ammatillisilla perhekodeilla taas olisi edellytyksiä hoitaa vaativampaa hoitoa ja kasvatusta tarvitsevia lapsia ja nuoria. Kaikkein vaikeampi hoitoisille lapsille ja nuorille taas tarjoaisi hoitoa lastensuojelulaitokset. (Aer 2013, 99 – 100.)

Nuorten sijoitukset voivat olla avohuollon tukitoimia tai huostaanottoja. Näistä noin viidennes tapahtuu vastentahtoisesti ja johtaa pitkiinkin riitaisiin prosesseihin. Sijaishuoltoratkaisua ja sen vaikutuksia lapsen elämään tulisi miettiä pidemmällä tähtäimellä ja lapsen näkökulmasta. (Pölkki 2008, 169.) Sijaishuoltopaikan tulee ensisijaisesti vastata lapsen tarpeisiin. (Saastamoinen 2010, 136).

Pohjoismaissa vertailtuna Suomessa yksityisen perhehoidon määrä sijaishuoltopaikana on huomattavasti pienempi. Vuonna 2001 Suomessa oli 44 prosenttia, kun esimerkiksi Norjassa vastaava luku oli 87 ja Ruotsissa 72 prosenttia. (Pölkki 2008, 170 – 171.) Mielenkiintoista on nähdä kuinka tulevaisuudessa tämä tulee Suomessa muuttamaan. Uudessa laissa on ajatuksena lisätä perhehoitoa Suomessa.

Sijaishuollon hyvän laadun kriteereinä korostetaan pysyvyyttä ja jatkuvuutta. Jatkuvuus koskee erityisesti yhdessä olemisen, kasvatuksen, yhteisön ja terveydenhoidon sekä mielenterveystyön jatkuvuutta. Ihmisen vaihtuminen ja kontakti uusiin ihmisiin merkitsee erityisesti haasteellisissa oloissa kasvaneelle lapselle enemmän kuin aikuiselle. Nuoruus tuo tähän vielä omat kysymyksensä, voiko nuoruusikäisen sijoittaa perhehoitoon ja antaa mahdollisuutta kiinnittyä sijaisvanhempiin ikäkautena, jolloin alkaa ns. normaalisti vanhemmista irtautuminen. Pitkäaikaiseksi tarkoitettu sijaishuoltopaikkakaan ei välttämättä takaa ihmissuhteiden pysyvyyttä. Työntekijät vaihtuvat ja hoitosuhde voi katketa ennenaikaisesti, esimerkiksi nuoren karatessa sijaishuoltopaikastaan. (Pölkki 2008, 170 – 171.)

Sijaishuollossa lapsella on oikeus turvallisiin ja läheisiin ihmissuhteisiin. Oikeutta pitää yhteyttä läheisiin ihmisiin pidetään yhtenä tärkeimmistä lapsen oikeuksista. Lapselle on turvattava hänen kehityksensä kannalta tärkeät, jatkuvat ja turvalliset ihmissuhteet. Lapselle läheisiä henkilöitä voi vanhempien, sisarusten, huoltajien ja isovanhempien lisäksi olla muun muassa tädit, kummit tai ystävät. Sijaishuoltopaikkaa valitessa on otettava huomioon kuinka yhteydenpito pystytään järjestämään. (Saastamoinen 2010, 135 – 136.)

5 ITSENÄISTYMISEN TUKEMINEN

Erilaisia lastensuojelulaitoksia, joissa voidaan järjestää lapsen sijaishuoltoa, ovat lastenkodit, nuorisokodit, vastaanottokodit ja koulukodit sekä näihin rinnastettavat lastensuojelulaitokset. Lastensuojelulaitoksia ylläpitävät valtio, kunnat ja yksityiset. Parhaana ratkaisuna lapsen edun kannalta voidaan laitossijoitusta pitää, kun lapsen sijoitus on väliaikainen. Perhehoito on yleensä lapsen pysyväisluonteisessa sijoituksessa tavoiteltavin ratkaisu. Aina ei ole kuitenkaan mahdollista sijoittaa lasta perhehoitoon, esimerkiksi vaikeahoitoisuuden vuoksi. (Saastamoinen 2010, 10.)

Nuoren elämä on voinut olla ennen sijoitusta hyvinkin kaoottista ja täynnä muutoksia ja yllätyksiä. Hän on kohdannut ne ilman, että kukaan olisi häntä valmentanut kohtaamaan niitä. Nuorelle on voinut syntyä tunne, ettei omaan elämään voi paljon vaikuttaa. Hän on voinut nähdä kodista lähtöjä, eikä lähtenyt ole jälkeenpäin kaivattu. Nuori on voinut kokea hylätyksi jätetyn kokemuksia. Lastensuojelulaitoksesta lähtö

voi aktivoida samoja tunteita uudelleen. Tämä voi tuoda haasteita suunnitella muuttoa omaan kotiin. Nuori voi yrittää nopeaa häipymistä lastensuojelulaitoksesta tai vetäytyä passiiviseksi. (Timonen-Kallio 2010, 35 - 36.)

Laitossijoitus on yleensä lapsen kannalta huonompi vaihtoehto kuin perhesijoitus, koska laitosympäristössä on vaikeampia taata lapselle pysyviä kiintymyssuhteita. Silti laitos on turvallisempi kuin se, että lapsi jätetään selviytymään esimerkiksi pahoinpitelevien vanhempien luokse. (Puonti, Saarnio & Hujala 2004, 136.)

Lastensuojelulaitoksissa nuorilla on todettu olevan runsaasti psyykkisiä ongelmia, esimerkiksi ahdistuneisuutta, masentuneisuutta, tarkkaavaisuushäiriöitä ja aggressiivisuutta. Yhä useammalla nuorella on päihteiden väärinkäyttö ja kouluongelmia. (Pölkki 2008, 166.) Nämä aiheuttavat omat haasteensa arjen sujumiseen ja siinä tukemiseen. Nuoren peruselämäntaitotaidot voivat olla hyvinkin heikot, koska ne ovat jääneet kaikkien muiden asioiden vuoksi harjoittelematta. Arjen struktuuri on ensimmäinen asia, joka täytyy saada sujumaan.

Nuorten tuen tarpeesta tiedetään, että he kaipaavat aikuisen tukea aivan tavallisissa arkielämäntilanteissa tai vain juttelua aikuisen kanssa. Lastensuojelulaitoksessa aikuisen tehtävänä on ylläpitää toivoa. Se on samalla nuorelle harjoituspaikka omien tunteiden käsittelemiseen, kestämiseen ja ymmärtämiseen. Lastensuojelun piirissä olevat nuoret haastavat monella tapaa ympärillään olevia aikuisia, vanhempiaan ja sosiaalialan työntekijöitä. Nuoren itsenäisen elämän ohjaamiseen sitoutuminen on monivaiheinen ja joskus rankkakin kokemus. (Laaksonen 2004, 27.)

Sijaishuollossa olevan nuoren ja hänen biologisen perheen keskeinen kysymys on, miten yhteydenpito järjestetään ja millainen osuus ja rooli heillä on lapsensa elämässä. Vanhempien ja lasten yhteydenpitoa ei voi rajoittaa ilman erityistä syytä. Tavoitteena sijaishuollon aikana kotiin palaaminen on yleensä kauan tavoitteena. Sijoitustilannetta voidaan ajatella ns. jaettuna vanhemmuutena kuten avioerotilanteissa. Näin tuetaan lapsen hyvinvointia, jos pystytään sopimaan kiistat ja tekemään yhteistyötä lapsen eduksi. (Pölkki 2008, 171.)

Tärkeää kasvatustyössä on, että aikuisella on mahdollisuus ylläpitää vapaata tilaa, joka antaa tilaisuuden ajatteluun ja ymmärtämiseen. Laitoksen aikuisten tehtävänä on auttaa lapsia kehittämään ymmärtämisen ja ajattelun kapasiteettia. Tarvitaan myös tilaa

kommunikoinnille, jossa rohkaistaan kanssakäymiseen yllyttämättä tai painostamatta. Nuorelle annetaan mahdollisuus näyttää haaveitaan tai huoliaan ja kertoa niistä. Työntekijän pitää olla turvallisella mielellä itsensä kanssa, jotta hän voi auttaa myös muita. Kunnioituksen puute nuorta kohtaan voi pitkään kestäessä näivettää nuoren minän arvoa. Arvottomuuden tunne vaikeuttaa nuoren matkaa tulevaisuuteen. (Känkänen 2006, 135 – 136.)

Lastensuojelulaitoksessa asuminen on merkityksellistä nuoren asumisen kannalta. Itsenäistymisiä tukevia seikkoja ovat hyvin valmistellut aiemmat sijoitukset tai niiden vähyys. Tärkeää itsenäistymisen onnistumisen kannalta on se, että nuori ja aikuiset yhdessä työskentelevät kohti sovittuja päämääriä. (Timonen-Kallio 2010, 34.) Aina nuorelle ei tarvitse erikseen järjestää tilaa ja mahdollisuutta jutella ohjaajan kanssa. Hyvä hetki puhua asioista voi olla vaikka automatkalla kauppaan, jossa juttelu sujuu-kin vähän kuin itsestään eikä tunnu erikseen järjestetyltä nuorestakaan.

Nuoren aikuisuuteen liittyvä haasteet koetaan monella tapaa yhteiseksi, mutta jokainen asettaa kuitenkin aikuisuudelleen omat yksilölliset tavoitteet. Tavoitteiden asettelu voi olla tiedostamatonta tai tiedostettua. Tiedostamattomat liittyvät usein lähipiiristä löytyviin yhteisiin hyväksytyihin arvoihin. Näitä yksilö ei välttämättä ole pohtinut tai asettanut kyseenalaisiksi. (Martikainen 2009, 10.)

Jokainen nuori tulee lastensuojelulaitokseen omasta kodistaan ja hyvin erilaisistakin arvopohjista käsin. Nuorella on lastensuojelulaitoksessa mahdollisuus pysähtyä pohtimaan omia arvojaan ja tulevaisuuden unelmiaan. Hän voi ottaa etäisyyttä jo omaksutuihin arvoihin ja asenteisiin. Tämä voi olla hyvinkin haastavaa, mutta nuoren kanssa on hyvä läpi käydä asioita, jotta ne tulevat tietoiseksi hänelle.

Itsenäisyyteen kasvaminen sekä siihen ohjaaminen vaatii suunnitelmallista ja pitkäjänteistä työtä. Sijoituksen aikana tehdään suuri työ itsenäisen elämän opettelussa. Sijais-
huollon itsenäistymistaitojen harjoittajan vaikuttaa suuresti siihen kuinka nuori kykenee vastaanottamaan jälkihuoltoa. Jos nuorella ei ole arjenperustaidot hallussa muuttaessaan itsenäiseen elämää, voi sijaishuollon aikainen terapeutin ja psykososiaalinen mennä hukkaan. (Laaksonen 2004, 24 – 25.)

Aikuistuminen on irtaantumista omista vanhemmista ja huostaan otetulla nuorella myös irrottautumista laitoksesta ja sen henkilökunnasta. Tässä kohtaa voi tulla kysymys siitä, mistä nuori irtaantuu. Syntymäkodissa on voinut tapahtua isoja muutoksia huostaanoton aikana ja sitä kotia, josta nuori on lähtenyt, ei fyysisesti ole enää olemassa. (Kivinen 2006 - 2008, 5.)

5.1

Ohjaajan rooli

Ammatillisessa työssä hyvä, vahvistava ja arvostava kohtaaminen on kaiken perusta. Kun hyvä arvostava kohtaaminen toteutuu vuorovaikutuksessa toisen ihmisen kanssa, se antaa mahdollisuuden monelle, kuten hyvälle hoidolle, huolenpidolle ja auttamiselle, hyvälle kasvatukselle ja opetukselle. (Matti 2011, 48.)

Lastensuojelulaitokset voivat olla rakenteiltaan hyvin erilaisia. Lastensuojelulaitoksissa on usein erityistyöntekijöitä terapiatyöhön, erityisopetukseen ja vapaa-ajan harrastuksiin. Yleensä nimetään nuorelle tueksi omahoitaja tai omaohjaaja, jopa kaksi. Käytännön tarkoituksena on, että tämä työntekijä viettää muita aikuisia enemmän aikaa lapsen kanssa ja tietää lapsen asioista parhaiten ja syventyy niihin. Tavoitteena voi olla myös mahdollisuuden antaminen korvaaviin kokemuksiin. (Pölkki 2008, 174.)

Riitta Laakson väitöskirjassa, Arjen rutiinit ja yllätykset, tulee hyvin esiin kuinka omahoitajatyöskentelyä on hoidettu hänen tutkimissaan lastensuojelulaitoksissa. Omahoitajatyöskentelyn tavoite on turvata lapsen yksilöllinen huomiointi ja luottamuksellinen suhde lapselle edes yhden aikuisen kanssa lastenkodissa. Omaha-ohjaaja on voitu nimetä jo siinä vaiheessa, kun lapsi ja työntekijä eivät ole tuttuja toisilleen. Omaha-ohjaajien suhteet ovatkin olleet hyvin erilaisia. Jotkut suhteet ovat jääneet etäiseksi, ja omahoitajat ovat lähinnä hoitaneet heille kuuluvat tehtävät. Lapsi itse on voinut valita luottohenkilökseen jonkun muun kuin omahoitajan. Tämä valikointi on voinut olla niimetylle omahoitajalle vaikeaa. (Laakso 2009, 234.)

Nuoren kokemushistoria ja sijoituksen ajankohta vaikuttavat siihen, mitä nuori pystyy vastaanottamaan. Oma ohjaaja voi olla nuorelle riittävä psykoterapeutti ja kaikkea aikuistukea ei tarvitse laittaa kuntoutusohjelmiksi tai terapioiksi. Lastensuojelutyössä on ihmisiä, jotka toimivat sydämellään ja elämäkokemuksen rikastuttamina ja tekevät työtä omalla ymmärryksellään. Heidän kohtaaminen ja kanssa eläminen luo nuorelle turvaa siitä, että he ovat kyllin hyviä ihmisiksi. (Pölkki 2008, 174.) Itse näen ihmisen

aidon kohtaamisen tärkeimpänä asiana. Kunnioittaminen ja toisen huomioonottaminen ovat tärkeimpiä kohtaamisessa.

Omahoitaja suhde ja sen mukana mahdollisesti hyvinkin merkityksellinen aikuiskontakti päättyy nuoren lähtiessä sijaishuollon yksiköstä. Aikuistuvan nuoren oma sosiaalinen turvaverkko ei välttämättä ole tarpeeksi tukeva ja arkipäivän taidotkin voivat olla hatarat. Työntekijän näkökulmasta pitää hänellä olla mahdollisuus saattaa nuori seuraavaan vaiheeseen ja seuraavalle työntekijälle, jälkihuoltoon. (Laaksonen 2004, 11.) Työntekijän jaksamiselle tällä on suuri merkitys, että hän voi ohjata lapsen eteenpäin ja antaa näin ollen hänelle kaiken tuen kasvaa vastuulliseksi aikuiseksi elämäänsä.

Reinikaisen (2009) tutkimuksessa on kerätty nuorisokodissa asuneiden tyttöjen kokemuksia nuorisokodissa elämisestä ja selviytymisestä aikuisena. Yksi hyvän työntekijän ominaisuuksista on se, että työntekijä on oma itsensä. Myös inhimillisyyden näyttäminen oli haastateltavista nuorista hyvä asia. Työntekijän osoittama välittäminen muutenkin kuin työnsä puolesta nähtiin myös tärkeäksi, tämä tunne nostatti tutkimushenkilön itsetuntoa. Yksilöllinen kohtelu oli nuorista tärkeää. Työntekijältä vaadittiin herkkyyttä ja rohkeutta toimia. Työntekijän luottamuksen osoittaminen nuorta kohtaan taas lisäsi nuoren itseluottamusta ja tulevaisuudenuskoa. Jos työntekijä oli kyseenalaistanut nuoren kokemusta tai vähätellyt hänen tunnetta, oli vaikeampi luoda kunnollista suhdetta työntekijän ja nuoren välille. Silloin kun työntekijä ei suhtautunut vakavasti nuoren kokemaan kiusaamisen kokemiseen, heikensi hän samalla nuoren turvallisuuden tunnetta. Työntekijöiltä toivottiin myös joustavaa suhtautumista käytäntöihin ja periaatteisiin. (Reinikainen 2009, 148 – 151.)

Himmanen ja Korhonen (2007, 3) ovat selvittäneet Jyväskylän kaupungille nuorten erityishuoltopiirin nykytilaa ja kehityshaasteita. He tutkivat nuoren itsenäistymistä ja yhtenä osa-alueena sitä, kuinka nuoret ovat kokeneet saaneensa työntekijöiltä tukea. He käyttivät nuoren itsenäistymisen tutkimiseen kehityspsykologian näkökulmaa ja käsittelevät nuoren kehitystehtäviä Havinghurstin ja Erikssonin teorioiden kautta. Tuloksista ilmeni, että suurin osa nuorista koki käyneensä syvällisiä keskusteluja työntekijöiden kanssa liittyen tulevaisuuteen. Lähes kaikki nuoret olivat kokeneet tuen riittäväksi. Nuorista vain 35 % kaipasi tukea kuitenkin lisää. Kyselyyn vastanneet nuoret kaipaivat lisää tukea, rohkaisua ja motivointia opiskelu- ja työpaikan hankkimisessa.

Lisäksi nuoret halusivat lisää tukea raha-asoiden hoitamisessa, asunnon hankkimisessa ja arjen askareiden hoidossa. Nuoret toivat kehittämis ehdotuksina esiin, että jälkihuollossa olisi hyvä olla ihminen tavoitettavissa ympärivuorokauden sekä vertaisryhmätapaamiset olisivat toivottuja. (Himmanen & Korhonen 2007, 31 – 35.) Työkemukseni mukaan omaohjaaja on nuorelle usein se tärkein henkilö lastensuojelulaitoksessa, jos suhde on onnistunut. Heille he kertovat tärkeimmistä asioistaan sekä asiivat arkipäivän päätöksiä heidän kanssaan.

5.2 Jälkihuolto

Jälkihuollon tavoitteena on ohjata lapsi takaisin kotiin tai ohjata nuori itsenäiseen elämään, omillaan toimeen tulevaksi aikuiseksi, jolla on oma sosiaalinen verkosto tukena. Nuoren jälkihuollon aikana karttuneilla nuoren valmiuksilla, itsenäistymistaidoilla sekä koulutusmyönteisyyden lisääntymisellä on merkitystä nuoren mahdollisuuksiin integroitua yhteiskuntaan. (Taskinen 2010, 151.)

Jälkihuolto on kunnan järjestettävä sijaishuollon päätyttyä. Laki määrää myös, että puoli vuotta kestäneen sijoituksen jälkeen nuorelle on tarjottava jälkihuoltoa. Nuorelle voidaan järjestää myös jälkihuoltoa, vaikka häntä ei olisi aiemmin sijoitettu kodin ulkopuolelle tai sijoitus on kestänyt alle puoli vuotta. Näin voidaan tukea nuorta, vaikka ehdotonta velvoitetta ei olekaan. (Laaksonen 2004, 12.)

Kunnan velvollisuus järjestää jälkihuolto nuorelle päättyy, kun lapsi tai nuori on ollut sijoituksen päättymisen jälkeen yli 5 vuotta ilman lastensuojelun asiakkuutta. Jälkihuollon järjestämisen velvollisuus päättyy viimeistään, kun nuori täyttää 21 vuotta (Taskinen 2010, 150 – 151.) Kouvolan kaupungissa ei ole jälkihuollossa muita nuoria, kun ne joiden laki velvoite täyttyy (Kangas 2014).

Jälkihuollon käytännön toteuttamisessa nostetaan Laaksonen (2004, 21) toimittamassa Jälkihuolto-oppaassa olennaiseksi asiaksi on nostettu se minkälaisia palveluja ja tukea nuori tarvitsee. Palveluntarpeen määrittämisessä nuori on itse lähtökohtaisesti oman tilanteensa paras asiantuntija. Nuoren vahva asema on myös lain puitteissa määritelty: Sosiaalihuollon asiakaslain 8.§:ssä mainitaan asiakkaan toivomusten ja mielipiteiden huomioon ottaminen sekä mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa palvelujen suunnitteluun ja toteutukseen. Haasteita luo tilanteet, jolloin sosiaalityöntekijän näkemys on aivan toinen kuin nuoren näkemys omista tarpeistaan. (Laaksonen 2004, 24 – 27.)

Nuoruudesta aikuisuuteen siirtymisen elämän vaiheessa on monenlaisia kulttuurisia ja yhteiskunnallisia odotuksia ja kehitystehtäviä. Jälkihuoltoon siirtyvällä nuorella elämäntilanteen muutos oman elämän vastuun ottamisessa on hyvin konkreettinen. Huostassa olleena nuoren asioista valta on ollut sosiaalityöntekijällä, ja hän on voinut tehdä päätöksiä myös vasten nuoren omaa tahtoa. Jälkihuollon palvelut ovat nuorelle vapaaehtoisia, vaikuttaa niiden palvelujen valintaan ja kohdentamiseen nuoren oma näkemys aivan eri tavalla kuin sijaishuollon aikana. Tämä asetelma tuo jälkihuollon sosiaalityölle mahdollisuuksia, että haasteita. (Laaksonen 2004, 24 – 27.)

Jälkihuoltoa koskevassa tutkimuksessa Jahnukaisen (2004) mukaan jälkihuolto näytetään nuorten näkökulmasta varsin sattumanvaraisena. Osa nuorista ei halunnut tai ei mielestään tarvinnut jälkihuollon tukitoimia. Käytännössä jälkihuolto miellettiin taloudelliseksi tueksi ja patistamiseksi muun muassa kouluttautumiseen ja tukityöllistymisen muotoihin. Henkistä tukea ei nuorten mielestä huomioitu lainkaan. (Jahnukainen 2004, 68 – 71, 92.)

5.3 Jälkihuollon työntekijä ja jälkihuoltosuunnitelma

Jälkihuollon kanssa työ aloitetaan usein huostaanoton loppuvaiheessa. Kyse on tietynlaisesta siirtymävaiheesta. Nuoren kanssa pyritään käymään läpi jo tulevaisuuteen liittyviä asioita etukäteen. Jälkihuoltoa järjestetään eri kunnissa hyvin eri tavoin (Kivinen 2006 - 2008, 7.)

Nuoren jälkihuoltosuunnitelmaa laadittaessa on otettava huomioon monta asiaa. Nuoren asuinpaikka voi muuttua ja joka tapauksessa toimijoiden joukko sekä vastuut muuttuvat. Tärkeää on huomioida, että nuorella on keskeinen rooli tavoitteiden asettajana ja toimijana. Tässä kohtaa rooli tulee suuremmaksi kuin sijaishuollon aikana. Jälkihuoltosuunnitelman laatiminen voi tuoda nuorelle luottamuksen osoittamisen tunteen häntä kohtaan. Jälkihuoltosuunnitelmassa voidaan konkreettisesti sopia ja kirjata asioita nuoren kanssa ja tehdä suunnitelmasta konkreettisempi. (Laaksonen 2004, 18 – 19.)

Jälkihuoltosuunnitelman laatimista varten kartoitetaan nuoren omat tarpeet, toiveet ja tavoitteet (Laaksonen 2004, 18, 19). Apuvälineenä voidaan käyttää esimerkiksi it-

senäistymisvalmiuksien kehittämisen ympyröitä, joissa arvioidaan arkipäivän toiminnoista selviytymistä ja niissä kehittymistä vaativia alueita (Laaksonen 2004, 50 – 52) itsenäistyvän nuoren roolikarttaa (Lastensuojelun käsikirja 2007).

Nuorelle laaditaan jälkihuoltosuunnitelma yhteistyössä nuoren, perheen, sijaishuolto-paikan ja jälkihuollon työntekijöiden kanssa. Jälkihuoltopalaverissa keskustellaan nuoren elämäntilanteesta, toiveista, tavoitteista sekä tuen tarpeesta. Palaverin pohjalta laaditaan nuoren tarpeita vastaava jälkihuoltosuunnitelma, jota tarkistetaan vähintään 1 – 2 kertaa vuodessa.

Jälkihuoltonuoren psykososiaalinen tuki tarkoittaa käytännössä nuoren ja sosiaalityöntekijän kahdenkeskisiä tapaamisia. Nuorelle voi mukaan ottaa läheisen henkilön etenkin, jos nuorella on ongelmia sopimusten ja suunnitelman pitämisessä. Nuori saattaa tarvita myös henkilökohtaista neuvontaa, ohjausta ja apua arjesta selviytymiseen ja itsenäisen elämän taitoihin, kuten pankissa asioimiseen. (Laaksonen 2004, 28.)

Tähän käytännön elämän taitojen tukemiseen vastaa kehittämistyöni. Jälkihuollon työntekijän on helpompi aloittaa työskentely nuoren kanssa, kun hänellä on jotain konkreettista josta näkee asiat, joita nuori on jo harjoitellut. Kouvolan kaupungilla nuoren tukena ovat jälkihuollon sosiaaliohjaajat. Heidän työnsä nuorten kanssa on hyvin paljon käytännön asioissa tukemista (Kangas 2014).

Psykososiaaliseen tukeen kuuluu, että nuorta ohjataan yhteiskunnan palveluihin, sosiaali- ja terveyspalvelut ja työ- ja elinkeinotoimisto. Häntä autetaan omien voimavarojen löytämisessä ja tulevaisuuden suunnittelussa, esimerkiksi koulunkäynnin aloittamisessa. Lisäksi nuorelle on mahdollista tarjota loma ja – virkistysmahdollisuuksia sekä osallistua vertaistukiryhmiin. (Laaksonen 2004, 27 – 30 .)

Käytännössä jälkihuoltoa pystytään Kouvolan kaupungissa järjestämään niille nuorille, joilla syntyy jälkihuoltovelvoite. Kouvolan kaupungilla on tällä hetkellä 114 jälkihuoltonuorta. (Kouvolan kaupungin jälkihuolto-opas.)

Jahnukainen toteaa tutkimuksessaan että, resurssien puute vaikuttaahan siihen, etteivät sosiaalityöntekijät voi tukea näitä nuoria tiiviimmin. Nuorten oma haluttomuus jälkihuollon palveluihin viittaa siihen, ettei nuori ole välttämättä kokenut palvelua itseään tukevaksi (Jahnukainen 2004, 68 – 71, 82.) Jälkihuollon päättyessä laatii tarvittaessa

sosiaalityöntekijä ja nuori suunnitelman, johon kirjataan jälkihuollon päättymisen jälkeen käytössä olevat palvelut ja tukitoimet (Taskinen 2010, 155).

6 KESKEISIMMÄT OSA-ALUEET ITSENÄISTYMISKANSIOSSA

Hyvinvointi on käsitteellistetty ilmiönä, johon ajatellaan kuuluvan monia elämän alueita. Lähtökohtana nuoren itsenäistymiselle on se, että hän kokee olonsa niin hyvinvoivaksi, että voi miettiä tulevaisuutta ja sitä, mitä siihen kuuluu. Vaikka lasten hyvinvointi nähdään usein perheeseen kuuluvan ja siihen liittyvän turvallisuuden, rakkauden, hoivan ja suojelun niin on nuorelle mahdollista tätä saada myös sijaishuoltopaikassa. (Helavirta 2006, 217.)

Omassa työssäni alkoi hahmottua tietynlainen jako siitä, mitkä asiat tukevat nuoren itsenäistymistaitoja ja miten niiden harjoittelua viedään eteenpäin. Nuoren tulevaisuus ja hyvinvointi näyttelivät isoa roolia.

Itsenäistymiskansion pohjana ajattelulle minulla oli itsenäistyvän nuoren roolikartta sekä taustateorian nuoruuteen kuuluvat kehitystehtävät, lastensuojelun kautta liittyvät asiat kuten huostaanotto sekä sijaishuolto. Itsenäistyvän nuoren roolikartasta teimme otsikkoja ohjausryhmäni kanssa liittyen arkipäivään ja siihen, mitä niihin sisältyy. Tästä mietimme ja kehitelimme yhdessä ajatuksia konkreettisen oppimisen puolelle. Tausta-ajatuksena oli nuoren pärjääminen itsenäisessä elämässä, omassa asunnossaan. Mietimme sitä kuinka nuori osaa hoitaa päivittäiset asiat ja tulee toimeen rahallisesti sekä osaa huolehtia omasta psyykkisestä ja fyysisestä hyvinvoinnista. Nuoren itsenäistymisen tukemisen kansioon tulivat seuraavat osa-alueet:

6.1 Minä ja perhe

Lapselle on tärkeää hahmottaa itseään ja sitä mihin kuuluu. Oma perhe on aina tärkeä ja tärkeitä ovat kaikki muut läheiset ihmiset, jotka elämään kuuluvat. Nuorella voi olla suuret odotukset itsenäisestä asumisesta, ja hän ei välttämättä hahmota sitä kuinka elämä muuttuu yksin asuessa. Itsenäistyessä nuoren on hyvä tietää, keitä aikuisia elämässä on mukana, kun hän omaan asuntoon siirtyy. Nuori voi kokea yksinäisyyttä ja epävarmuutta uudesta elämänvaiheestaan. Lastensuojelulaitoksessa asuessaan hänellä

on aina ollut aikuisen tuki tarvittaessa. Yksin asuessaan aikuista ei ole samalla tavalla tukena. Lähiverkoston kartoittaminen ennen muuttoa omilleen on hyvä käydä ajoissa, jotta nuorella on selkeä kuva kenen puoleen kääntyä jos tukea tarvitsee. Lähiverkosto voi olla tukena monenlaisissa arkipäivän asioissa. Lähiverkostoa voidaan tarkemmin käydä läpi verkostokartan avulla.

6.2 Koulunkäynti

Nuoren koulunkäyntiin vaikuttaa monet asiat. Jos oppilaalla on oppimisvaikeuksia vaikuttavat ne hänen koulutyöhönsä. Pedagogisten valmiuksien arviointi on tärkeää jos tuntuu, että ne nuoren koulunkäyntiä haittaavat. Näin nuorelle voidaan antaa kaikki mahdollinen tuki liittyen koulunkäyntiin ja jatko-opintoihin. Koulunkäynnin liiallinen haasteellisuus vaikuttaa nuoren psyykkiseen kehitykseen, itsetuntoon ja itse-tuntemukseen. Opiskelulla ja koululla on niin suuri merkitys, että tähän on luotava mahdollisimman hyvät puitteet nuorelle onnistua.

Koulunkäynti on nuoren tärkein työ. Nuoren koulunkäynti ja siihen liittyvät haasteet sekä vahvuudet luovat pohjaa tulevaisuudelle. Nuoren kanssa on hyvä pohtia mitä koulu merkitsee hänen elämässään ja miten se vaikuttaa hänen tulevaisuuteensa. Mitkä ovat nuoren vahvuudet ja mihin tarvitsee tukea. Kokonaistilanne nuoren kanalta on käytävä realistisesti läpi. Nuoren kognitiiviset ja psyykkiset valmiudet jatko-opintojen suhteen on huomioitava. Nuoren koulunkäynnin vaikutuksista työelämään siirtymiseen on hyvä käydä keskustelua ja käydä konkreettisia esimerkkejä läpi sekä kertoa realistisesti kaikista mahdollisuuksista.

6.3 Työelämään siirtyminen

Työelämä on muuttunut kaiken aikaa. Työntekijöiltä vaaditaan monia taitoja ja muun-tautumiskykyä. Koulun penkiltä suoraan työelämään ja vakituiseen työsuhteeseen ei ole helppo päästä. Työnhakeminen vaatii pitkäjänteisyyttä ja usein juuri sitä työtä ei ole tarjolla mitä nuori on ajatellut tekevänsä. Työkokemuksella on työmarkkinoilla suuri merkitys ja tämän asian nuorelle selventäminen onkin tärkeä asia. Nuoren on tärkeä ymmärtää ettei mikään työtehtävä tai ammatti ole vähempi arvoinen. Kaikki työkokemus lasketaan nuorelle aina hyödyksi työmarkkinoilla. Nuoren on hyvä aloittaa tekemällä kesätöitä ja tähtäämällä näin tulevaisuuteen.

Nuoren kanssa on hyvä opetella työnhakuun liittyviä asioita. Nuoren kanssa yhdessä selvitetään työn hakuun liittyviä paikkoja, esimerkiksi missä sijaitsee työvoimatoimisto sillä paikkakunnalla, missä nuori asuu. Nuoren kuuluu myös tietää mahdollisuuksista jos hän jääkin työttömäksi. Nuorella on erilaisia mahdollisuuksia kuten työkokeilu tai työharjoittelu. Työelämän vaatimuksista ja työnsaannin realiteeteista on hyvä antaa realistinen kuva nuorelle. Nuoren kanssa on hyvä käydä yhdessä läpi työelämään liittyviä sääntöjä, millainen on hyvä työntekijä.

6.4 Asuminen

Oman asunnon hankinta on yksi konkreettisimmista toimista mitä nuori tekee itsenäistyäkseen. Usein hänellä voi olla pelkät positiiviset ja kovin odottavat ajatukset itsenäisestä asumisesta. Nuori ei ymmärrä välttämättä mitä kaikkea asuminen vaatii ja millaisia sääntöjä omaan asuntoon liittyy.

Vuokra-asunnon löytäminen on yksi tärkeistä itsenäistymisen portaista. Nuoren kanssa voi selvittää mistä vuokra-asuntoja voi etsiä, kuinka tehdään vuokrasopimus ja mitä kaikkea muuta liittyy omaan asuntoon. Omaan asuntoon siirryttäessä tarvitsee tehdä monenlaisia hankintoja. Huonekalujen ja muiden tavaroiden hankinnassa on hyvä miettiä yhdessä mihin rahat riittävät. Kodin valmistelemineen on tärkeä porras siihen, että nuori kokee siellä viihtyvänsä. Erilaisten virastojen sijaintipaikat on hyvä tietää mm. Kela. Nuoren tulee osata perustaidot, mm. ruuanlaitosta ja siivoamisesta sekä kaupassa käynnistä. Näitä taitoja on hyvä harjoitella yhdessä ohjaajan kanssa sekä pikku hiljaa itsenäisesti huolehtien.

6.5 Raha-asiat

Laitossijoituksessa olevalla nuorella on rahankäyttö usein hyvin säädeltyä. Itsenäistymisensä on nuorella suuret haasteet siinä kuinka hän hallitsee omaa rahankäyttöään. Itsenäinen asuminen ei onnistu ilman kykyä osata huolehtia omasta taloudestaan rahallisesti.

Jälkihuoltonuorella on subjektiivinen oikeus toimeentulotukeen (LsL 417/2007, 35 §). Itsenäistymisvarat on syytä käydä läpi ja suunnitella huolellisesti niiden käyttöä. Nuorella täytyy olla oma pankkitili ja verkkopankkitunnukset, jotta asioinnit onnistuvat. Ohjaajan on tärkeä pohtia myös nuoren kanssa kuinka rahaa voi säästää ja mitä varten.

Nuoren täytyy osata käytännöntaitoja kuten laskunmaksu. Luottotiedot ja pikivipit on hyvä käydä tarkasti nuoren kanssa läpi. Budjettilaskurin avulla nuoren kanssa on selkeä konkreettisesti käydä läpi, minkä verran rahaa kuukaudessa tulee ja minkä verran on hänen kulutuksensa.

6.6 Hyvinvointi

Hyvinvointi on kokonaisvaltainen asia, joka nuoren kanssa on käytävä matkan varrella monella tapaa läpi. Mahdollisesti omien erityisyyksien hyväksyminen ja itsestään huolehtiminen siltä osin on usein pitkä prosessi. Psykkinen tai fyysinen sairastuminen tuo omat hankaluutensa hyvinvoinnista huolehtimiseen.

Nuoren hyvinvointiin liittyy fyysinen ja psykkinen terveys ja näiden ylläpito. Nuoren on tärkeä oppia tunnistamaan omia tunteitaan ja kuinka niitä käsittelee. Nuorelle on hyvä löytää vapaa-aikaan mieluisaa tekemistä, joka tukee hänen hyvinvointiaan. Nuoren on hyvä tietää konkreettisesti kuinka toimitaan, kun esimerkiksi tarvitaan lääkäri-aikaa tai uusitaan reseptejä. Erilaisten palvelujen fyysisen sijainnin tieto on myös oleellista. Erilaiset tärkeät terveyteen liittyvät yhteystiedot on hyvä käydä läpi ja laittaa ne muistiin.

7 ITSENÄISTYMISKANSION KEHITTÄMINEN

Näemme usein kehittämisen konkreettisena toimintana, jolla tähdätään jonkin selkeästi määritellyn tavoitteen saavuttamiseen. Kehittämistoiminnan kohde, laajuus, organisointitapa ja lähtökohta voivat vaihdella. Kehittämistehtävällä voidaan kehittää koko organisaation yhteistä toimintatapaa. (Toikko & Rantanen 2009, 14.)

7.1 Lähtökohta

Kehittämistehtävään tuli toive Kouvolan sosiaalitoimen jälkihuollolta keväällä 2012. Olin yhteydessä jälkihuollon työntekijän kanssa oman työni kautta. Työskentelin yksityisessä lastensuojelulaitoksessa, jossa nuorten ikä oli 12- 18vuotta. Toimenkuvaani kuului pääsääntöisesti toimia ohjaajana nuorille, jotka olivat peruskoulun päättäneet ja mahdollisesti opiskelivat toisella asteella tai olivat työharjoittelussa. Heidän kanssaan

itsenäistymistaidot ja niiden harjoittelu olivat tärkeitä asioita. Usein olin mukana ”saattamassa” nuorta omaan elämään ja omaan asuntoon heidän tultuaan täysi-ikäiseksi.

Pohdimme tapaamisessamme jälkihuollossa millaiset edellytykset nuorella on itsenäiseen elämiseen. Tapaamisessa meitä oli paikalla jälkihuollon työntekijä, nuori ja minä ohjaajana. Keskustelimme siitä, mitä taitoja nuori kokee jo osaavansa ja missä tarvitsee apua. Tässä yhteydessä pohdimme myös yleisesti sitä, kuinka hyvin jälkihuollon ohjaajalle saataisiin siirrettyä tietoa siitä, mitä itsenäistymistaitoja nuori on jo oppinut ja mitkä ovat haasteet. Tästä alkoi pohdinta ja prosessi siihen, että voisin tehdä opin- näytetyön aiheesta. Kehittämistutkimuksella kehitetään jotain asiaa paremmaksi. (Kananen 2012, 44).

7.2

Prosessi

Tapaamiset alkoivat sosiaalitoimissa jälkihuollon työntekijöiden kanssa kesällä 2012. Ensimmäisessä tapaamisessa mietimme aihetta kokonaisuudessaan ja sitä kuinka työtä lähdettäisiin lähestymään. Työlle asetettiin tavoitteet ja aikataulu. Tarkoituksena oli saada työ valmiiksi maaliskuussa 2014.

Tapaamisessa oli kaksi jälkihuollon ohjaajaa sekä lastensuojelun ohjaaja. Tästä ryhmästä muodostui minulle ohjausryhmä. Ryhmässä näkyi selvästi erilaiset ajatukset tuotoksesta, ja pohdimme millainen tuotoksesta pitäisi tulla ulkonäöllisesti mm. lehden tai kirjasen koko sekä sisällöllisesti.

Aloin työstämään tekemästämme pohjasta raakaversiota käsin paperille. Tähän versioon tuli paljon asiaa ja A5 – sivut olivat hyvin täynnä tekstiä. Luin samaan aikaan opinnäytetöitä nuoruuteen liittyvistä aiheista sekä kirjallisuutta. Töissä olin ohjaajana ryhmä- ja kuntoutuskoti Myllykodossa. Nuorten ikähaitari oli lastensuojelulaitoksessa sillä hetkellä 15 – vuodesta ylöspäin aina täysi-ikäisyyteen ja siitä ylikin. Nuorten kanssa harjoittelimme paljon käytännön taitoja, joita itsenäisessä asumisessa tarvittaisiin. Koko ajan ajatuksissa oli, kuinka nuorelle saisi omista itsenäistymistaidoista tietoa mukaan otettavaksi.

Syksyllä 2012 sovimme tapaamisen ohjausryhmän kanssa (2 jälkihuollon ohjaaja ja lastensuojelun avopalveluiden ohjaaja) ja arvioimme tekemääni raakaversiota. Tällä

kertaa keskustelun ja pohdinnan jälkeen päädyimme karsimaan tekstiä ja tietoa itsenäistymislehdestä tai kansioista. Samalla kertaa muutimme lehden koon A4 – muotoon. Jatkoin lehden/kansion työstämistä itsekseni ja tein uuden version A4 – muotoon. Tässä vaiheessa tekstiä oli vielä paljon sivuilla.

Keväällä 2013 tapaamisessa olivat läsnä minä ja yksi jälkihuollon työntekijä. Aikataulujen yhteen sopiminen kaikkien kanssa ei onnistunut. Tapaamisessa poistimme tehdystä versiosta paljon asiaa ja muokkasimme sitä yksinkertaisemmaksi. Olin keskustellut itsenäistymisen tukemisesta ryhmä – ja kuntoutuskoti Myllykodossa ohjaajien kanssa ja havainnoinut itsenäistymisen tukemista Myllykodossa. Ohjaajat käyttivät Umbrella – kansiota joitain kohtia omien nuorien kanssa, mutta muuten kansio koettiin liian raskaaksi käyttää. Tämä vahvisti ajatustani siitä, että tuotokseni pitäisi olla tarpeeksi yksinkertainen ja jokaiselle nuorella pitäisi olla mahdollisuus tehdä siitä juuri oman näköinen. Sivut eivät saisi olla liian rajoittavia vaan kukin täyttäisi niitä omista lähtökohdistaan sopivalla tavalla.

Kesä 2013 meni itselläni hitaammin opinnäytetyön osalta ja arki vaati veronsa. Syksyllä 2013 oli tarkoitus tavata, mutta sairastuin äkillisesti, ja tämä laittoi työn tauolle joksikin aikaa. Keväällä 2014 järjestimme tapaamisen jälkihuollon sosiaalihoajaan kanssa, jossa loimme lopullisia raameja työlle. Tein tietokoneversiota itsenäistymiskansiosta uudelleen.

Lopullisen oman version tein helmikuussa 2015. Tällöin yritin etsiä sopivaa yhteistyökumppania muotoilemaan ja tekemään ulkoasullisia muutoksia kansion sivuille. Aikataulut eivät sopineet yhteen ja tein ulkoasun itse lopulliseen muotoon maaliskuussa 2015.

7.3 Itsenäistymiskansion käyttö

Tavoitteenani oli saada kansio käyttöön ennen kuin opintoni loppuvat. Kokeiluun kansio meni Ryhmä- ja kuntoutuskoti Myllykotoon, yhdelle ohjaajalle ja itsenäistyvälle nuorelle sekä kommentoitavaksi muille työntekijöille. Myös Kymen Voima-avain otti kansion työvälineekseen nuorten kanssa tehtävässä työssä. Heidän palaute kansiota oli positiivista. Kansiossa oli niitä elementtejä, joita he pitivät tärkeinä nuorten kanssa työskennellessä. Ensimmäiseksi tärkeäksi nuoren kanssa käytäväksi asiaksi he kokivat raha-asiat. Kansio oli tarpeeksi yksinkertainen ja sopivan laajuinen, että sitä pystyi

nuoren kanssa käymään läpi. Käyttökokemus on vielä niin lyhyt, että kehittämisajatuksia ei ole ehtinyt syntyään.

Itsenäistymiskansio on tarkoituksena mennä heti käyttöön Kouvolan kaupungin jälkihuollon ohjaajille nuorten kanssa tehtävään työhön työvälineeksi. Tästä käyttökokeemukset saadaan vasta myöhemmin.

Näenkin tärkeänä sen, että nuorilta ja aikuisilta saatujen kokemusten perusteella kansiota voidaan muokata paremmaksi. Jokainen tekee kansiota kuitenkin oman näköisensä lisäämällä sinne osioita tai jättämällä jotain vähemmälle läpi käymiselle. Tärkeintä on se, että nuori saa siitä itselleen konkreettisesti työvälineen taitojen harjoittelun tueksi sekä dokumentointiin. Aikuiset pystyvät näin ollen parhaiten olemaan nuoren tukena ja apuna hänen asioissaan.

8 NUOREN ITSENÄISTYMISEN TUKEMISEN TYÖVÄLINEITÄ

Nuorten itsenäistymisen tukemisessa on käytössä erilaisia työvälineitä. Lastensuojelulaitoksilla on usein omaan käyttöön kehitettyjä työvälineitä. Olen koonnut opinnäytetyöhön yleisimpiä työvälineitä, joissa itse olen nähnyt hyviä elementtejä.

8.1 Itsenäistyvän nuoren roolikartta

Nuoren itsenäistymisen haasteita kuvaa hyvin itsenäistyvän nuoren roolikartta (Ylitalo 2011, 33 – 38). Itsenäistyvän nuoren roolikartassa ovat kaikki ne osa-alueet, jotka pitää ottaa huomioon nuoren itsenäistymisen tukemisessa. Olen käyttänyt itsenäistyvän nuoren roolikarttaa yhtenä lähestymistapana kansion tekoprosessissa. (Kuva 1.)

1. Elämästä oppija liittyy kansiossa siihen, että nuori näkee tulevaisuuteen ja osaa miettiä omia arvojaan sekä tärkeiksi kokemiaan asioita. Nuori oppii tekemään päätöksiä mitkä ovat hänelle hyviä ja sietää epäonnistumisiakin.
2. Suhteiden hoitaja liittyy nuoren sosiaalisiin verkostoihin. Nuori tietää ihmiset, jotka ovat hänelle hyväksi ja kunnioittaa muita ihmisiä. Hän oppii ja kehittää omia sosiaalisia taitoja.

3. Itsensä arvostaminen kulkee nuoren matkassa kaiken aikaa. Nuori oppii tunteistaan ja niiden käsittelystä sekä näyttämisestä. Seksuaalisuuskaan ei ole vieras asia, vaan tietää kuinka pitää huolta itsestään. Nuori tietää historiansa, mistä on tullut ja mitkä ovat olleet lähtökohdat.
4. Rajojen asettajassa on samojakin asioita kuten se, että suojelee ja kunnioittaa itseään. Nuori oppii noudattamaan sääntöjä ja sopimuksia. Hän kehittää itseään ja heikkouksiaan.
5. Arkipäivän pyörittäjä näyttelee itsenäisyystaitojen opiskelussa suurta osaa ja roolia. Nuori tietää, kuinka pärjätä arjessa, ja osaa erilaisia taitoja, mm. hoitaa raha-asioitaan, koulunkäyntiin liittyviä asioita, työ, terveys ja sen hoitaminen.

KUVA 1. Itsenäistyvän nuoren roolikartta (Ylitalo 2011, 43)

8.2 Umbrella-työkirja

Umbrella-työkirjan avulla on erilaisten tehtävä sivuilla tarkoitus kartoittaa lapsen janooren henkilöhistoria. Löytää nuorelle kasvun ja oppimisen tarpeita sekä osallistaa ja innostaa tekemään itseä koskevia päätöksiä. Harjoittaa ja opettaa arjen hallintaa sekä niihin liittyviä taitoja. Kansio on kovakantinen ja paksu sisältäen 174 sivua sekä pienemmän kirjasen 40 sivua. Umbrellatyökirjatyöskentelyssä on kolme osaa työntekijän käsikirja, työkirja ja lapsen henkilökohtainen portfolio (Timonen-Kallio 2010, 4 – 11.)

Umbrellatyökirjatyöskentely aloitetaan silloin, kun koetaan lapsen siitä hyötyvän.. Lapsen portfolioista voidaan nähdä asiat, joita on käsitelty ja miten pitkälle lapsen kanssa on työskentelyssä päästy (Timonen-Kallio, 2010, 19 – 20.)

Työkirjan sivut on tehty mahdollisimman helpoiksi ja selkeiksi, jotta työskentely oli helppo aloittaa. Työkirjaa käydään vähitellen ja lapsen yksilöllisyys ja elämäntilanne huomioiden (Timonen-Kallio 2010, 6.)

Umbrella-työkirja sisältää seitsemän eri osa-aluetta, jotka käsittelevät eri teemoja. Osa-alueita ovat a). minä itse, b.) sosiaaliset suhteet, c.) koulutus, ammatti ja työ d.) raha-asiat e.) hyvinvointi f.) koti g.) rikokset (Timonen-Kallio 2010, 7.)

Työkirjan tekeminen ja siitä keskusteleminen yhdessä omaohjaajan kanssa on myös osa omaohjaajasuhteen rakentamista. Työkirjan tekemisellä tuetaan lapsen omaa identiteettityötä. Umbrella – menetelmän tavoitteina ovat lapsen arjen hallinnan taitojen varmistaminen, antaa tukea ammatilliseen koulutukseen sekä työmarkkinoille siirtymiseen. Tärkeää on konkretisoida nuorelle mitä itsenäinen elämä on ja mitä se vaatii. Tavoitteena on myös vahvistaa arjessa tapahtuvaa kasvatuksellista ja terapeutista ohjaajan työtä (Timonen-Kallio 2010, 7, 16.)

Työskennellessäni ryhmä- ja kuntoutuskoti Myllykodossa Umbrellatyökirjaa käytetään jokaisen nuoren kohdalla eri tavalla. Jokaisen nuoren omaohjaaja valikoi Umbrellatyökirjasta tehtäviä nuoren yksilöllisten tarpeiden. Kokonaan tehtäväksi Umbrellatyökirja koetaan kyseisessä paikassa liian laajaksi.

8.3 Verkostokartta

Verkostokartan avulla on mahdollista kuvata nuoren ihmissuhdekokonaisuutta. Verkostokartan kehittämisessä on käytetty pohjana Brofenbennerin teoriaa. Verkostokarttaa voi käyttää moniin eri tarkoituksiin. Sen avulla voi yhdessä nuoren kanssa kartoittaa tukiverkostoja. Verkostokartan ajatusta voidaan käyttää myös apuna, kun hahmotetaan sosiaalityön yhteistyötahoja. Kartan avulla voi pohtia tuen mahdollisuuksia ja selvittää niitä ihmissuhteita, jotka ovat nuoren kannalta negatiivisia. (Verkostokartta kuva 2.) Liitteeksi nuoren kanssa tehtävään itsenäistymiskansioon olen laittanut verkostokartan.

Perheosioon: Ne samassa taloudessa asuvat ihmiset, jolloin sosiaaliset suhteet ovat tiheästi päivittäin toistuvia. Suku: eivät yhtä tiheitä kuin perhesuhteet. Tapahtuvat pääasiassa tunnetasolla kuten perhesuhteetkin. Perhe- ja sukulaissuhteista ei pysty eroamaan. Työ ja koulu: toteutuvat päivittäin kuten perhesuhteet, nämä tapahtuvat enemmän vastavuoroisuuden, yleisen työjaon tasoilla enemmän kuin tunnetasoilla. Muut: suhteet, jotka toteutuvat yksilön oman aktiivisuuden perusteella. Nämä edellyttävät muita suhteita enemmän yksilön omien sosiaalisten voimavarojen käyttämistä. (Verkostokartta.)

Kuva 2. Verkostokartta (THL)

Tätä verkostokarttaa voi kukin täyttää nuoren kanssa niin kuin sillä hetkellä tärkeimmäksi kokee. Mielestäni huostaan otetun nuoren perheen rooli tulee eri tavalla esiin. Perheen vaikutus näkyy vahvasti, vaikka yhteys ei ole päivittäistä ja niin tiivistä kanssa käymistä kuin nuorella joka asuu kotona. Nuori voi itse laittaa esimerkiksi omaohjaajan itse katsomaansa paikkaan ja tuoda hyvinkin julki, kuinka läheinen ja luotettava työntekijä hänelle on. Tärkeintä nuoren kannalta on varmasti miettiä niitä aikuisia, jotka hänen tukenaan voivat olla sijoituksen päättymisenkin jälkeen, ja niitä ihmisiä, jotka voivat negatiivisesti vaikuttaa hänen elämäänsä.

9 POHDINTA

Opinnäytetyöprosessi on ollut pitkä. Alku oli hyvin hidasta ja aiheen kypsyttelyä lähinnä. Loppua kohden työn tekeminen tuli tiiviimmäksi. Materiaalia työhön alkoi löytyä koko ajan enemmän. Tämä toi oman haasteensa kirjoittamiseen ja siihen, kuinka kehittämistyötä olisi halunnut työstää uudestaan ja uudestaan.

Jälkikäteen ajateltuna työn tekemiseen olisi heti pitänyt ottaa yhteistyökumppani vaikka toisesta koulusta, esimerkiksi graafisen suunnittelun puolelta. Tämä olisi auttanut kansion työstämisessä oikean näköiseksi nopeammassa aikataulussa. Nyt jouduin yhdessä ryhmäni kanssa usein miettimään, miten saa kansion näyttämään ns. järkevältä ja käytännölliseltä. Graafisen alan ihminen olisi tässä pystynyt neuvomaan heti,

ja turhaa pähkäilyä olisi jäänyt pois. Kansion tekstien tekeminen ja asettelu veivät turhaan aikaa muulta työltä, koska atk-aidot eivät minulla ole niin hyvällä tasolla. Toisaalta kansion työstäminen toi koko ajan uutta näkökulmaa koko aiheeseen.

Kehittämistehtävään olisi myös voinut hyvä ottaa enemmän näkemystä lastensuojelun henkilökunnalta sekä nuorilta. Heidän mielipiteensä olisi varmasti tuonut lisää näkemystä kehitystehtävään. Toisaalta koin, että oma lastensuojelun kokemukseni toi näkemystä ohjaajan puolelta tähän työhön. Havainnoin omasta roolistani käsin lastensuojelulaitoksessa tehtävää työtä ja itsenäistymisen tukemista. Oma siirtymiseni toisiin tehtäviin opinnäytetyön aikana auttoi minua myös siirtymään enemmän ulkopuoliseksi seuraajaksi lastensuojelutyöhön.

Nuoruuden kehitystehtävien teoria on muistuttanut minua kansiota tehdessä siitä, miten nuori on valmis omaksumaan uusia taitoja ja miten erilaisia yksilöitä nuoret aina ovat. Arjessa helposti unohtuu se, mikä on normaalia nuoren käytöstä ja mikä kuuluu kehitykseen. Tämä minusta hämärtyy vielä helpommin, kun tehdään töitä lastensuojelulaitoksessa. Nyt katson nuoren toimintaa mielestäni eri näkökulmasta koulumaailmassa, kun minulla on taustalla lastensuojelun työkokemus. Työkokemukset ovat varmasti tuoneet oman osansa tähän opinnäytetyön tuotokseen. Jälkikäteen ajateltuna näen sen pelkästään positiivisena.

Opinnäytetyöprosessi olisi ollut helpompi kulkea samaa matkaa oman ryhmän kanssa ja kaikki asiat olisi ollut helpompi jakaa opiskelijoiden kanssa. Nyt yksin tehdessäni ja ollessani ilman vertaistukea, tuntui prosessi välillä todella raskaalta ja ylitsepääsemättömältä. Opinnäytetyötäni tehdessä korostui opiskelijakavereiden vertaistuki. Tämän näen nyt entistä tärkeämpänä myös nuoren elämässä. Sosiaaliset verkostot ovat ensiarvoisen tärkeitä nuorelle, jotta hänen on elämässä helpompi mennä eteenpäin myös vaikeina hetkinä. Tärkeää on tietysti se, millaisia ystävät ovat ja vaikuttavatko he negatiivisesti nuoren elämään vai positiivisesti kannustaen elämässä eteenpäin.

Opinnäytetyö prosessi on ollut antoisa ja aika on tuonut opinnäytetyön tekemiseen paljon uusia näkökulmia. Olen saanut itselleni uusia ajatuksia ja työvälineitä nykyiseen koulukuraattorin työhön. Huomaan koulukuraattorin työssäni tarvitsevani paljon tietoa nuoren kehitysvaiheista, jotta osaan oikein suhtautua nuoren käyttäytymiseen. Itsenäistyminen näkyy koulussa nuorilla hyvin eri tavoilla ja yläkoulussa näkee selvästi sen kuinka eri tahtiin nuoret etenevät. Valta ja vapaus näkyvät yläkoululaisten

elämässä sekä siinä kuinka he näitä elementtejä pystyvät hallitsemaan. Koulukuraattori saa toisinaan muistuttaa siitä mikä on nuoren omalla vastuulla ja mistä hän saa apua koulunkäynnin sujumiseen. Nuoren tärkeimpänä tehtävänä on kuitenkin hoitaa koulunsa niin, että ei vaaranna jatko-opintomahdollisuuksiaan ja tätä myötä vaikeutta tulevaisuuttaan.

Itsenäistymistaidot ovat monia arkielämän hallinnan kannalta tärkeitä taitoja ja niiden tärkeys unohtuu helposti silloin, kun niitä pidetään itsestään selvinä ja oletetaan kaikkien ne hallitsevan.

LÄHTEET

Aer, J. Lastensuojeluoikeus 2012. Helsinki: Sanoma pro.

Aalberg, V& Siimes M. 2007. Lapsesta aikuiseksi. Nuoren kypsyminen naiseksi tai mieheksi. Kustannusosakeyhtiö Nemo. Helsinki.

Aronen, M.-L. 1994. Nuorten kokemuksia lastensuojelusta. Lastensuojelukeskusliitto. Helsinki. Teoksessa Törrönen M. Lapsen etu viidakon laki.

Forsberg, H., Ritala-Koskinen A & Törrönen M. 2006. Lapset ja sosiaalityö –kohtauksia, menetelmiä ja tiedon uudelleen arviointia. Juva: PS- kustannus ry.

Haarakangas, K. 2011. Voimistava läsnäolo, Mielen tiet lapsuudesta vanhuuteen. Juva: PS-kustannus.

Helavirta, S., Lasten hyvä ja huono elämä eläytymistarinoiden valossa. Teoksessa Forsberg, H., Ritala-Koskinen A., & Törrönen, M. Lapset ja sosiaalityö. Juva: PS-kustannus.

Hellström, M. 2010. Sata sanaa kasvatuksesta. Jyväskylä: PS-kustannus.

Hietala, T., Kaltiainen, T., Metsärinne, U. Vanhala, E. 2010. Nuori ja mieli – koulu mielenterveyden tukena. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Hiitola, J. 2009. Erilaisin eväin huostassapidon jälkeen. Selvitys Tampereella, Hämeenlinnassa, Porissa ja Tampereen seutukunnassa vuonna 2007 lakkautetuista huostassapidoista. Helsinki: Terveyden – ja Hyvinvoinninlaitos, THL

Himmanen, T. & Korhonen, K. 2007. Jälkihuolto- Porras itsenäiseen elämään? Selvitys Jyväskylän kaupungin lastensuojelun jälkihuollon nykytilasta ja kehittämishaasteet.

Itsenäistyvän nuoren roolikartta. Saatavissa: <http://www.vslk.fi/index.php?id=21> [viitattu 3.3.2015].

Jahnukainen, M. 2004. Koulukodissa ja koulukodin jälkeen. Vuosina 1996 ja 2000 valtion koulukodeista kotiutettujen nuorten koulukoti kokemukset ja jälkiseuranta vuoteen 2002. Aiheita 29. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus.

Kananen, J. 2012. Kehittämistutkimus opinnäytetyönä. Tampereen yliopistopaino Oy Juvenes print

Kivinen, S. Opas jälkihuollossa olevien nuorten vanhemmille. Suomen kasvatus – ja perheneuvontaliitto

Kouvolan kaupungin jälkihuolto-opas, Saatavana paperisena versiona kaupungilta

Kuntaliitto. 2012. Saatavissa: <http://www.kunnat.net/fi/asiantuntijapalvelut/soster/sosiaalipalvelut/lapset/lastensuojelu/Sivut/default.aspx>, [luettu 12.2.2015].

Känkänen, P. 2006. Taidelähtöiset työmenetelmät lastensuojelussa teoksessa Forsberg H., Ritala-Koskinen, A & Törrönen, M. Toim. Lapset ja sosiaalityö, kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleen arviointia Juva: Bookwell Oy

Laakso, R. 2009. Arjen rutiinit ja yllätykset –etnografia lastenkotiyössä. Tampere: Tampereen yliopistopaino

Laaksonen, S. (toim.) 2004. Jälkihuolto-opas. Lastensuojelun Keskusliitto ry. Sijais- huollon neuvottelukunnan julkaisuja 17. Saarijärvi: Gummerus.

Lastensuojelu 2012 Tilastoraportti. Suomen virallinen tilasto. Kuoppala, T. & Säkkinen, S.(toim.) Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 30/2013. Saatavissa <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201311257399> [viitattu 20.2.2015].

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.

Lastensuojelulaki 30.12.2014/1302 27 §. Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojeluilmoitus-ja-lastensuojeluasian-vireilletulo/asiakkuuden-alkaminen> [viitattu 12.3.2015]

Lastensuojelupalvelut. 2014. Saatavissa: <http://www.thl.fi/fi/tilastot/tilastot-aiheittain/lasten-nuorten-ja-perheiden-sosiaalipalvelut/lastensuojelu> [viitattu 20.2.2015].

Lyytinen, P., Korkiakangas, M., & Lyytinen, H. 2006. Näkökulmia kehityspsykologiaan. Helsinki: WSOY.

Martikainen, L. 2009. Kaaosta vai hallintaa, nuoren aikuisen elämän haasteet. Suomi: Unipress.

Mattila, K.-P. 2011. Lapsen vahvistava kohtaaminen. Juva: PS – kustannus.

Puonti, A., Saarnio T., & Hujala A. Lastensuojelu tänään 2004 Jyväskylä: kustannusosakeyhtiö Tammi.

Saastamoinen, K. 2010. Lapsen asema sijaishuollossa, käsikirja arjen toimintaan. Helsinki. Edita publishing .

Siegel, D. Brainstorm, J. 2014. Nuoruuden aivomyrskyn voima ja merkitys. Helsinki: Basam books Oy.

STM. 2015. Saatavissa: http://www.stm.fi/sosiaali_ja_terveyspalvelut/sosiaalipalvelut/lastensuojelu/huostaanotto [viitattu 3.2.2015]

Taskinen, P. 2010. Lastensuojelulain soveltaminen. Helsinki: WSOYpro.

THL. 2014. Saatavissa: <http://www.thl.fi/fi/tilastot/tilastot-aiheittain/lasten-nuorten-ja-perheiden-sosiaalipalvelut/lastensuojelu>, [viitattu 9.2.2015].

Timonen-Kallio, E. 2010. Itsenäisen elämän abc. Turun ammattikorkeakoulu.

THL. 2014. Tilastoraportti 26/2014. Lastensuojelun tilastot. Saatavissa:
<http://www.thl.fi/tilastot/lastensuojelu>, [viitattu 20.2.2015].

Toikko, T., & Rantanen T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tampereen yliopistopaino Oy.

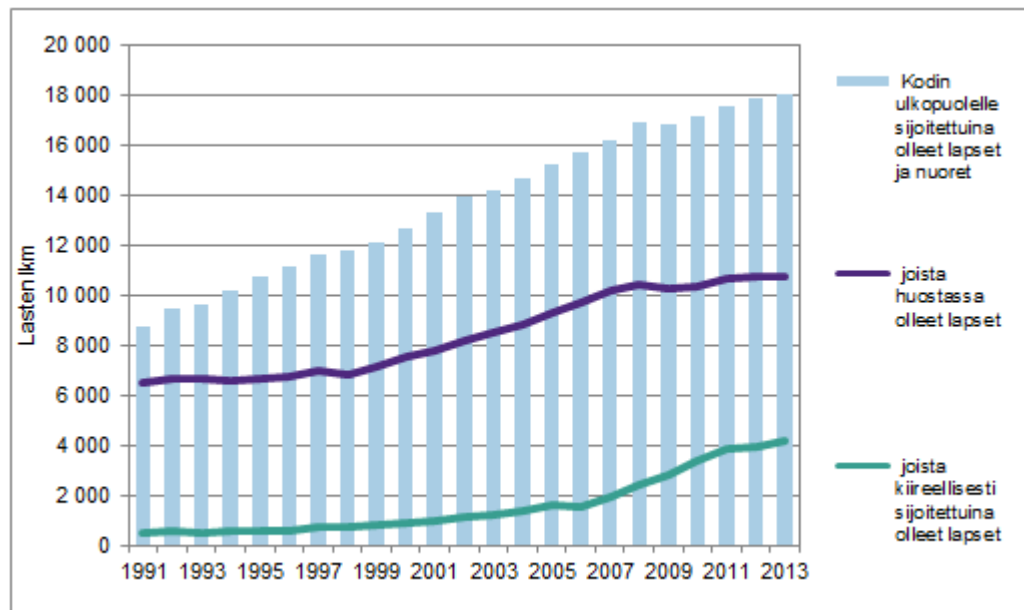
Wais, M. 2000. Lapsuus ja nuoruus nykyaikana. Kasvatuksen mielekkyydestä ja mielettömyydestä. Suom. Kiefer, A. & Eklund-Schöpper, A. Tallinna: Suomen antroposofinen liitto.

Verkostokartta. Terveiden – ja hyvinvoinninlaitos. Saatavissa:
<http://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyomenetelmat-ja-valineet/tyovalineet/verkostokartta> [viitattu 10.2.2015].

Ylitalo, P. toim. 2011. Roolikartta vanhemmuuden, parisuhteen ja itsenäistymisen tueksi Helsinki: kuntatalon paino.

Liite 1

Kodin ulkopuolelle sijoitettuna olleet lapset ja nuoret sekä niistä huostassa olleet ja kiireellisesti sijoitetut lapset vuosina 1991–2013*

(Tilastoraportti 26/2014, 13.11.2014)

Liite 2

Ensimmäistä kertaa huostaan otettujen tai ensimmäistä kertaa kiireellisesti sijoitettujen lasten lukumäärät ikäryhmittäin 2013*

	0-2-v.	3-6-v.	7-12-v.	13-15-v.	16-17-v.	Yhteensä
Kiireellinen sijoitus	380	346	551	842	646	2 765
Huostaanotto (ml. tahdonvastainen huostaanotto)	43	47	101	93	65	349
Yhteensä	423	393	652	935	711	3 114

(Lastensuojelu SVT, THL)

Ohjeita itsenäistymiskansion käyttöä varten

Hei,

Olen koonnut sinulle asioita, joita itsenäiseen elämään siirryttäessä on hyvä osata ja tiedostaa. Tee kansioista oman näköisesi, täytä sitä omien tarpeiden mukaan ja kerää lisää materiaalia itseäsi varten.

Minä ja perhe

Lapselle on tärkeää hahmottaa itseään ja sitä mihin kuuluu. Oma perhe on aina tärkeä ja kaikki muut läheiset ihmiset, jotka elämään kuuluvat. Itsenäistyessä nuoren on hyvä tietää keitä aikuisia elämässä on mukana, kun hän omaan asuntoon siirtyy. Nuori voi kokea yksinäisyyttä ja epävarmuutta uudesta elämänvaiheestaan. Lähiverkosto voi olla tukena monenlaisissa arkipäivän asioissa. Lähiverkostoa voidaan tarkemmin käydä läpi verkostokartan avulla.

Koulunkäynti

Nuoren koulunkäynti ja siihen liittyvät haasteet sekä vahvuudet antavat pohjaa tulevaisuudelle. Nuoren kanssa on hyvä pohtia mitä koulu merkitsee hänen elämässään ja miten se vaikuttaa hänen tulevaisuuteensa. Mitkä ovat vahvuudet ja mihin tarvitsee tukea.

Työelämään siirtyminen

Kuinka nuori osaa ja tietää miten töitä haetaan. Missä sijaitsee esimerkiksi työvoimatoimisto, sillä paikkakunnalla missä nuori asuu. Nuoren kuuluu myös tietää mahdollisuuksista jos jääkin työttömäksi, työharjoittelut ja työkokeilut ym. Realistista tietoa nuorelle työelämän mahdollisuuksista.

Asuminen

Vuokra-asunnon löytäminen on yksi tärkeistä itsenäistymisen portaista. Nuoren kanssa voi käydä läpi mistä vuokra-asuntoja voi etsiä, kuinka tehdään vuokrasopimus ja mitä kaikkea muuta liittyy omaan asuntoon. Erilaiset kodin hankinnat on hyvä miettiä yhdessä. Erilaisten virastojen sijaintipaikat on hyvä selvittää mm. Kela. Nuoren tulee osata perustaidot, mm. ruuanlaitosta ja siivoamisesta sekä kaupassa käynnistä.

Raha-asiat

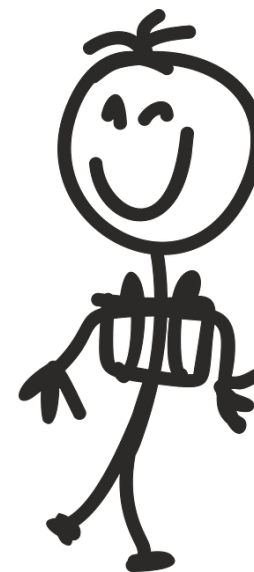
Jälkihuoltonuorella on subjektiivinen oikeus toimeentulotukeen (LsL 417/2007, 35 §). Itsenäistymisvarojen käyttö on hyvä suunnitella huolella. Nuorella täytyy olla oma pankkitili ja verkkopankkitunnukset, jotta asioinnit onnistuvat. Nuoren täytyy osata käytännöntaitoja kuten laskunmaksu. Luottotiedot ja pikivipit on hyvä tiedostaa.

Hyvinvointi

Nuoren hyvinvointiin liittyy fyysinen – ja psyykkinen terveys ja näiden ylläpito. Vapaa-ajan viettoon sopivia tapoja voidaan miettiä yhdessä. Nuoren on hyvä tietää konkreettisesti kuinka toimitaan, kun esimerkiksi tarvitaan lääkäriaikaa tai uusitaan reseptejä. Erilaisten palvelujen fyysisen sijainnin tieto on myös oleellista.

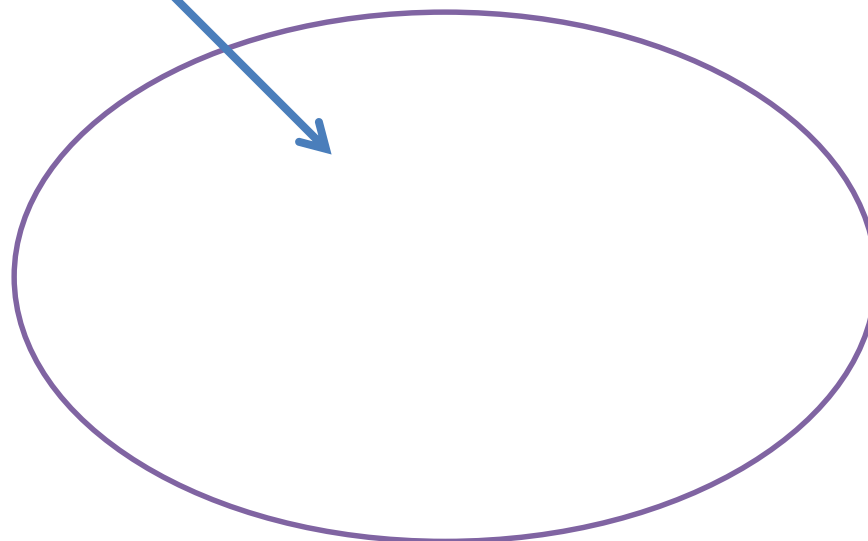
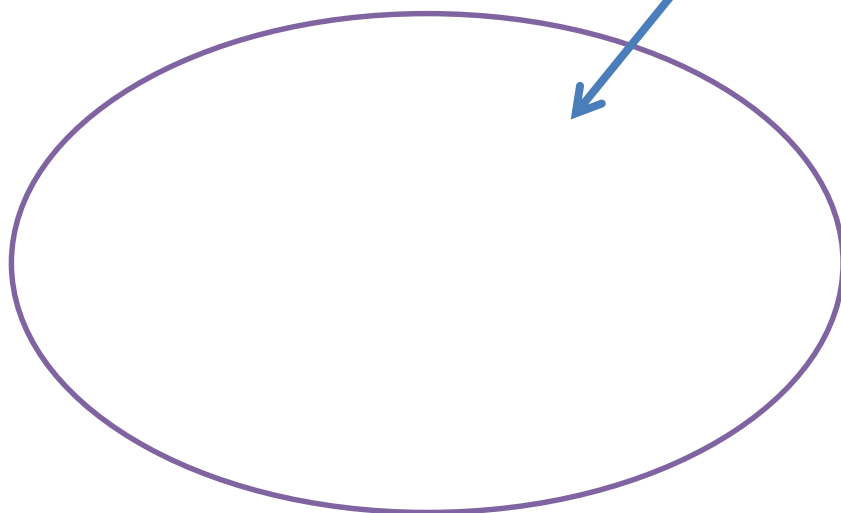
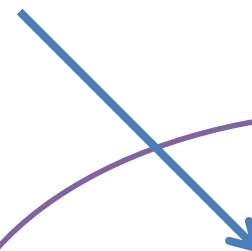
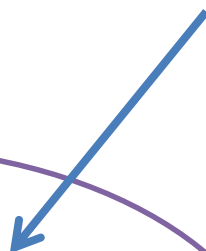

MINÄ

PERHEENI JA

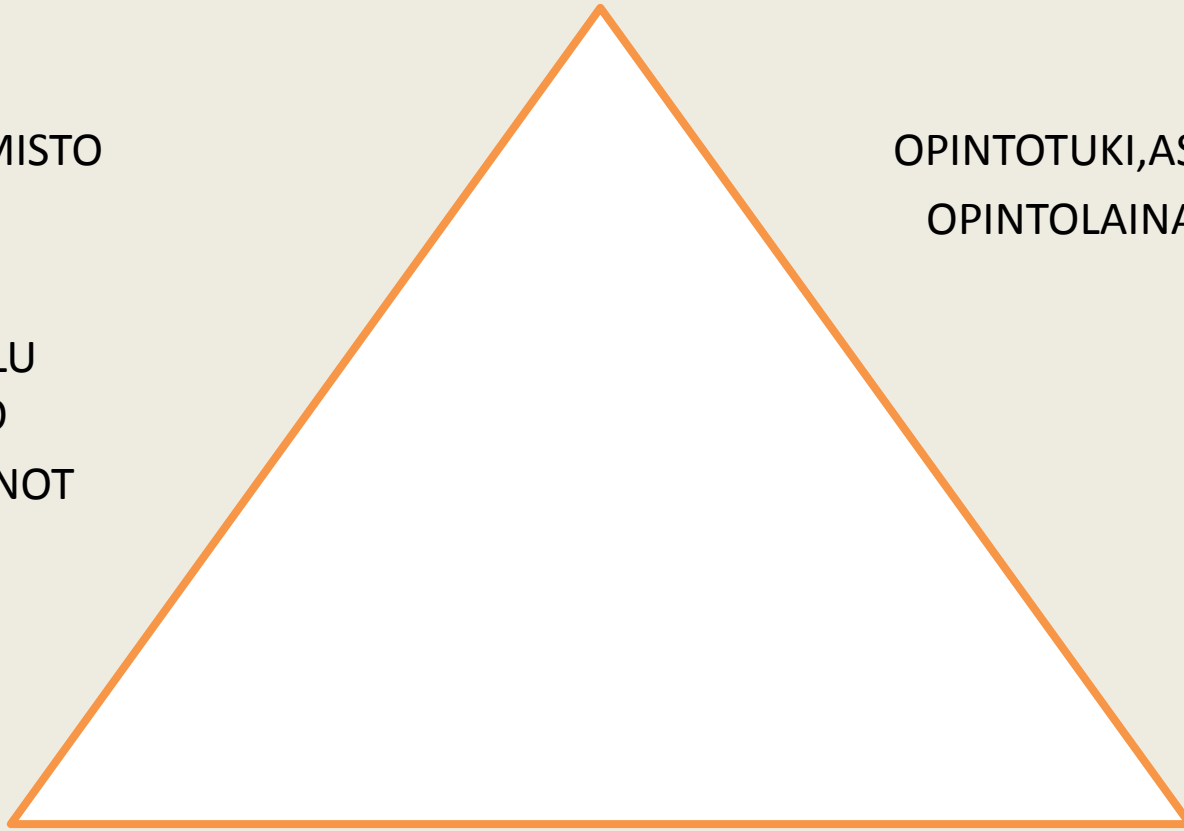
MUUT TÄRKEÄT IHMISET

TYÖVOIMATOIMISTO
KELA

TYÖHARJOITTELU
LUKIO
AMMATTIOPINNOT

OPINTOTUKI, ASUMISTUKI
OPINTOLAINA, ASUMISLISÄ

VAHVUUDET

HEIKKOUDET

KOULU TÄLLÄ HETKELLÄ:

ASUMINEN:

- KODINHOITO

PYYKINPESU

RUUANLAITTO

SIIVOUS

HENKILÖKOHTAINEN HYGIENIA

KAUPASSA ASIOINTI

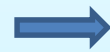
- MISTÄ RAHAT ?

PALKKA

KELA

SOSIAALITOIMI

- OMA ASUNTO

VUOKRA-ASUNTO

SÄHKÖ

KODINHANKINNAT

MUUT KODINASIAT

TUKEA ?

Maksuvälineet:

Pankkitunnukset:

RAHA-ASIAT

```
graph TD; RAHA-ASIAT --> Maksuvälineet; RAHA-ASIAT --> Pankkitunnukset; RAHA-ASIAT --> Velat; RAHA-ASIAT --> TulotMenot;
```

Velat:

Tulot/Menot: (budjettilaskuri)

HYVINVOINTI

TERVEET ELÄMÄNTAVAT: LEPO, RAVINTO, PÄIHTEET, PÄIVÄRYTMI

TERVEYS:
TERVEYSKESKUS, OMA LÄÄKÄRI, RESEPTIT, TERAPIA

TÄRKEITÄ PUHELINNUMEROITA:

HYVINVOINTI

VAPAA-AIKA

YSTÄVÄT

HARRASTUKSET

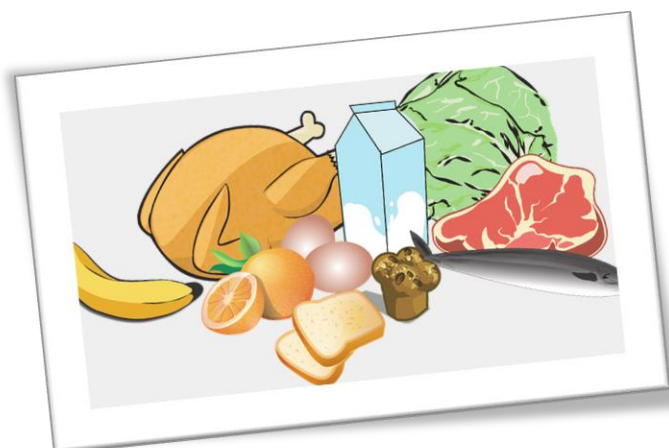

AJANSEURANTA : __. __. - __. __. 2015

Mitä tein?	MA	TI	KE	TO	PE	LA	SU	=
HARRASTIN LIIKUNTAA								0
VIETIN AIKAA PERHEEN/YSTÄVIEN KANSSA								0
PELASIN TIETOKONEELLA YM.								0
NUKUIN 								0
RUOKAILIN								0
KATSOIN TELEVISIOTA								0
MUU VAPAA-AJAN TOIMINTA								0

Parhaat ruokareseptini:

lisää reseptejä löydät:

HYÖDYLLISIÄ NETTISIVUJA:

WWW.KELA.FI

WWW.VAESTOLIITTO.FI

WWW.NYYTI.FI

WWW.MLL.FI

WWW.NUORISO.FI

WWW.TERKKARI.NET

WWW.PAIHDELINKKI.FI

WWW.IRTIHUUMEISTA .FI

WWW.HELPPIMESTA.FI

OMAT TÄRKEÄT NETTISIVUSTOT:

Alle 18-vuotiaana tarvitset pääsääntöisesti pankkipalvelujen avaamiseen vanhempiesi tai muiden edunvalvojiesi luvan.

Jos kuitenkin olet täyttänyt 15 vuotta ja sinulla on omia ansiotuloja voit avata itsenäisesti käyttötilin omia ansioitasi varten. Voit myös itse päättää, kenellä on käyttöoikeus tiliisi. Voit liittää Käyttötiliisi pankkitunnukset ja Visa Electron-kortin. Saat ne alle 18-vuotiaana maksutta.

Käyttötili palkkaa ja viikkorahaa varten

Pankkitili on perusta omien raha-asioiden hoitamiselle. Käyttötilille voit ohjata esimerkiksi kesätyöpalkkasi tai viikkorahasi.

Pankkitunnuksilla hoidat helposti pankkiasioitasi

15- vuotta täytettyäsi hoidat pankkitunnusten avulla pankkiasioitasi verkkopankissa ja puhelimella. Voit mm. tarkistaa tilitietosi, siirtää rahaa tililtä toiselle ja maksaa laskuja.

Pankkitunnuksilla voit asioida myös monissa muissa sähköisissä palveluissa, kuten Kelassa.

VAKUUTUKSET:

joitain yhteistietoja, voit itse lisätä omasi

www.lahitapiola.fi

www.fennia.fi

www.if.fi

www.pohjola.fi

Ja mahdolliset tärkeät puhelinnumerot:

LISTAA

Oman kodin hankinnat:

Budjettilaskuri

TULOT

Palkkatulot	€/kk
Tuet : opintotuki, asumistuki ym.	€/kk
Muita tuloja. esim. vanhemmilta	€/kk

MENOT

Asumismenot

Vuokra	€/kk
Vesi	€/kk
Sähkö	€/kk
Lämmitys	€/kk
Kotivakuutus	€/kk

Päivittäiset menot:

Ruoka	€/kk
Hygieniatuotteet	€/kk

Päivittäinen matkustaminen: esim. bussikortti	€/kk
Auto/ moottoripyörä	€/kk
Bensat	€/kk

MUUT MENOT:

Terveystenhoito ja lääkkeet	€/kk
Vaatteet, kengät ym.	€/kk
Matkustaminen	€/kk
Netti	€/kk
Puhe	€/kk
Lainanlyhennykset	€/kk

VAPAA-AIKA:

Harrastukset	€/kk
Lehdet	€/kk
Ulkona syöminen	€/kk
Tupakat	€/kk
Baari-illat ja saunakaljat	€/kk

TULOT KUUKAUDESSA:

MENOT KUUKAUDESSA:

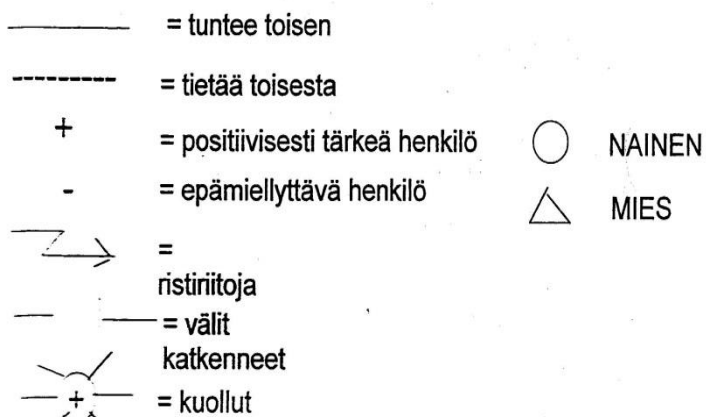
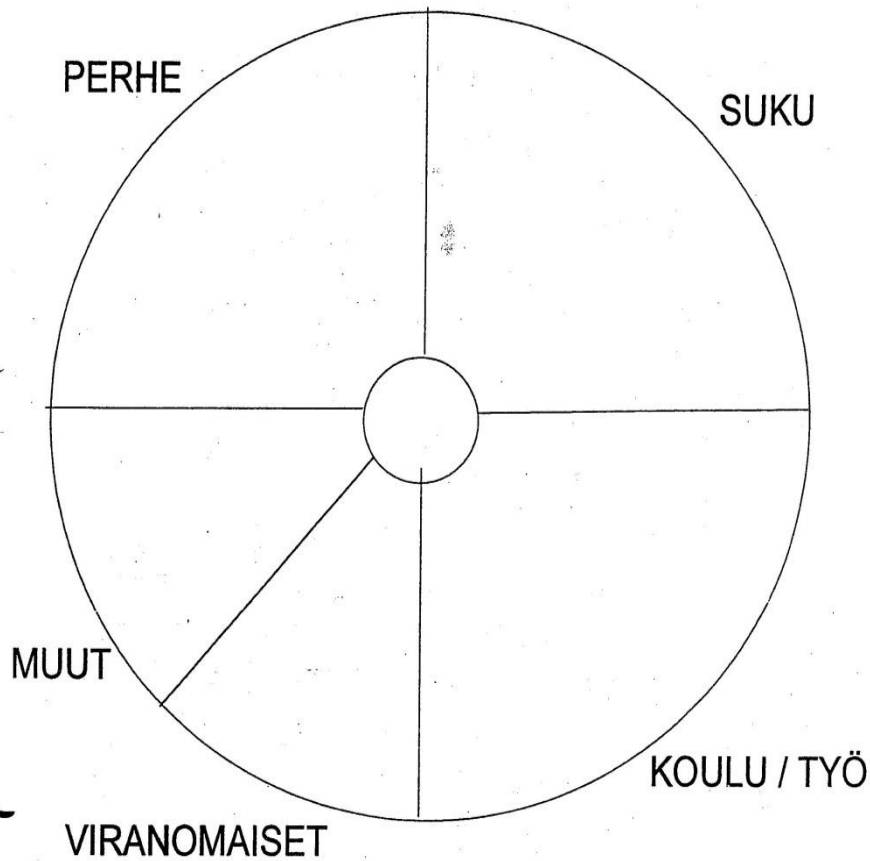
RAHAA JÄÄ SÄÄSTÖÖN:

TYÖELÄMÄN SÄÄNTÖJÄ

- **OLE AJOISSA**
- **SUHTAUDU AVOIMESTI UUSIIN ASIOIHIN**
- **OMAN PUHELIMEN KÄYTTÖ OIKEAAN AIKAAN**
- **OLE REIPAS JA OMA-ALOITTEINEN**
- **KYSY JOS ET TIEDÄ TAI OSAA**
- **KOHELE MUITA NIIN KUIN TOIVOISIT ITSEÄSI KOHDELTAVAN**
- _____
- _____
- _____
- _____
- _____
- _____

VERKOSTOKARTTA

VOIMAVARAT

AUTTAVAT ASEENTEET JA USKOMUKSET

TUKIVERKOSTO

VAHVISTANEET ELÄMÄNKOKEMUKSET

FYYSISEN KUNNON HUOLEHTIMISTAVAT

ITSENI HEMMOTTELUKEINOT